

GEORGEI BENIGNI ORDINIS
Minorum sacrarum litterarum professoris ad
illustrem atq; religiosum Epidaurinum seu
Rhaculinum Senatum in librum de natura
celestium spirituum quos angelos uocamus
hocinium incipit foeliciter.

NGELICA DIGNITAS
post Summam illam optimi
uerforu conditoris dei maiesta
tem patres conscripti Rhacusa
neq; ac Epidaurine siue (ut ego

dicere soleo siluanę urbis Senatores amplissimi)
omnium rerum dignitati & glorię prestare cen
setur. Nihil namq; est aut esse potest sub maxi
mo illo Deo nostro itelligentiã natura digni
aut prestantius. Quandoquidem supernus opi
fex omnes suas in earu productione uires / que
certo imense sunt / quasi er. isse uideatur. Tã
tã igitur sumicrũ spirituum excellentiaz / tãq;
ingentem ipsorum prestanz / quim ipse mecu
sep̄ius considerasse / eorumq; in nostrũ genus
in nosq; mortales homines patrocina; auxilia
munera / beneficiaq; q̄ plurima iterum atq; ite
cõtemplatus fuissem (Nihil quippe boni / nihil
sancti / nihil comodi homines absq; angeloru
bonorum subsidio hac in uita obtinere queunt)
primos labores / primaq; uigilias nostras ipso
rum honori / atq; perpetuo apud mortales splen
dori addiximus / atq; dedicauim⁹: Speramus nẽ
pe eorum mira inuisibiliq; opitulatione / & hec
& ea que deinceps / siue de diuinis / siue de huma
nis ceterisq; rebus scribere / aut litteris posterita
ti mandare decreuimus facile expedire / atq; uti
liter simul / ac foeliciter perficere & consummare:
circa quam profecto materiam & nos alias dum
in florētissima urbe legeremus: quam animo mē
teq; semper gerimus: & singulari dilectione pro
sequimur: insudauim⁹ / atq; plerofq; eximia eru
ditione uiros magnopere insudasse nouimus: ue
rum assidua amicorum discipulorumq; adhorta
tione ac precibus ultra causas superius enarratas
quom diu fuissem fatigatus / tandem in uestraz
gratiam (pretermisiss omnium aliorum efflazi

tionibus) aggressus sum rem sane hominum co
gitatu ne dum scriptu difficillimam / atq; ea que
subtiliter / accurateq; (dei optimi & sanctorum
suffragio spirituum) excogitaueram / legendiuz
animis satis aperte infundere curauim. Quicquid
prici illi greci latiniq; theologi quicquid & iu
niores / presertim Thomas ille angelicus cũ Ale
xandro & Bonauetura seraphico: hi. n. indocẽ
do conueniunt: Et Ioannes sublimis dunsiensis
studii Oxoniensis doctor unicus cu Francisco
landulfoq; & ceteris imitatoribus / Et solennis
Henricis Gandauensis cum Godfredo de fontib;
bus. Tres namq; precipue iunioru theologoru
docendi uic: Quicquid inq; hac in re ab his om
nibus egregie dictuz est hic reperies / pleraq; ab
aliis intacta tractauimus / modos nouos: nouaf
q; opiniones addidimus / nouum dicendi genus
secuti sumus / Et ea que uix a doctissimis homi
nibus cogitatione attinguntur / exulta pro ui
ribus ingenii nostri ac illustrata oratioue pene
rudi quoque populo probabilia dedimus. Hęc
itaq; que nuper in uestra urbe: uestrisq; (ut ita
dixerim / auspiciis elucubrauimus: uestro etiam
perpetuo honori tribuimus. Neq; id sane inu
ria / prouocatis quippe animum meum benefi
is innumeris. Nunq; enim me illius humanitatis
capiet obliuio: qua me profecto non in parua to
tius Italię atq; propria calamitate constitutum
ut filium complexi estis: benigneq; susceptũ ho
spicio: liberaliter / ac munifice tractastis: atque
quom filii locu; apud uos dumtaxat expetiissẽ /
patris ac preceptoris dignitate; summo cum ho
nore ultro mihi detulistis. Equidem argentina
totoq; illirico a Turcis occupato / puer admo
dum e manibus seuissimę hostium ereptus fa
tis tenera etate ad Italiam delatus sum / In qua
& sapientię studio ut plurimum incubui (Naz
& Parisii & in extrema Britannia quã Angliã
uocant theologię uacauim) Inde post tres ferẽ &
triginta annos partim inimicorę acerbitate / par
tim cog natorum amore quom ignotam patriã
repetiissem & extraneus essem fratribus meis / &
filiis matris meę peregrinus: Vos me singulari
amore estis profecuti / Vos hospicio suscepistis

Vos agnouistis, uos beneficia cōtulistis: His mihi, ut iam dixi, calcaria prebuitis. Et non modo his, sed fide, magnificentia, magnanimitate, & frugalitate uestre urbis preclarissimorum ciuium, atq3 patrio quodam amore: Cuius quidem uim maximam esse omnibus exploratū est. Natura enī incunabilis nostris afficimur, & loca diligere cogimur, in quibus pueri reptauimus. Et quia nescio me ulli quā uobis obligatorum, Multe profecto mihi cum principe, & ciuitate urbinatensi obligationes nec solum cū Federico illo aut Octauiano frate suo mercatelli comite uiro prudentissimo atq3 integerrimo Verum etiam cum hoc presenti Guido ubaldo cui diuinarū rerum prius alumnus atq3 minister fui: duce profecto in armis ferocissimo: Et in gręcā latināq3 lingua eruditissimo. Plurime cu3 domo in clyta Medicum atq3 tota ciuitate florentina: Sed uobiscum non minores, immo potius & maiores extant. Quadere uobis potissimum opus hoc, ueluti & omnia mea dicaui. Erit sane munus & uestre nobilissimę ciuitati aptissimum, & studiis meis accommodatissimum, mature Deo duce & aliud de rebus moralibus, atq3 ad ciuile regimen pertinentibus editurus, & dedicaturus. Accipite igitur patres conscripti. Accipite uiri periti & doctorum hominum amatores, ac fautores precipui. Accipite inq̄ opus de spiritibus illis, quibus supernus opifex regna, nationes, prouincias, ciuitates, singula deniq3 loca commisit, cunctis hominibus preposuit, iustitq3 sibi commissa, ab inuisibilibus, atq3 uisibilibus hostibus tueri, protegere, saluare, ac defendere. Accipite tandem, quo uos ipsos, nec non & urbem uestraz, liberos uestros, & omnia uestra conseruent & foueant. In uiamq3 pacis, & uerę foelicitatis dirigant, & res uřas semotis malis & periculis uniuersis adaugeant, & ad uota optata animos uestros conducant. Accipietis autem non quide3 meas, sed cōmunes inter nos nuper habitas sententias, du3 diuino quodam numine simul in eade uirginis ornatissima adessemus: Sicuti ergo inter nos de his habitus extitit sermo, ita ipsum in presentia describimus. Et primo li

bro ea: quę primo congressu disputauimus exposui. Secundo autem libro, ea quę secundo congressu, Et ita deinceps. Sed quid in his moror? Cōmunem disputationem pariter uniuersi accipite, & uestri simul ac mei ingenii memineritis. ¶ Domus nobilium Epidaurinę siue Rhagusinę ciuitatis: quę in hoc libro inducuntur disputantes uidelicet.

Basilei	Lucharui
Babalii	Luchi
Benefii	Mentii
Bincioli	Martinusii
Boni	Malschognii
Bondii	Putei
Bocigniola	Proculi
Buchii	Palmotę
Cabogi	Prodanelli
Crocii	Restii
Calistii	Arauci
Gradii	Sergii
Georgi	Saracchii
Gotii	Thudissii
Zamagnii	Volcii
Gataldi	Ceruini
Gondelei	

¶ Primi libri Capita

- Caput primum Angelos siue Intellectus aliquos citra Deum & supra hominem oportere esse.
 Caput secundum eosdem angelos aliqua ex parte corporeos sed absolute incorporeos esse.
 Caput tertium. Eosdem ex materia & forma, methaphica nō autē phisica cōstitutos late apit
 Caput quartum Eosdem esse quidem animalia, sed non proprie neq3 peripathethice.
 Caput quintum Eosdem Angelos pene innumeros esse & plures rebus materialibus.
 Caput sextum Angelos quosdam specie, quosdam solum numero differre.
 Caput septimum. Eosdem Angelos ab Anima humana differre specie.
 Caput octauum. Eosdem esse immortales uno modo, & alio mortales.
 Caput nonum. Angelos ab igne corporeo pati secundum quid, non autem simpliciter posse.

¶ Argumentum operis.

R Alendis Maii. Anno Salutis octauo & nōagesimo supra Mille quadringētos totus senatus quem Rogatorū uocāt Rhacusanę / siue Siluanę vrbis in eodem ornatissimam virginis pariter ac dei uere genitricis ex deuotione cuiusdam imaginis ipsius plurima (vt ferunt) miracula toti populo assidue ostendētis cōfluxit Quz & ego eiusdē dei matris dilectione allectus adessem plures item ex discipulis atq; auditorib⁹ nostris pluriq; iter ipsos ciues peritiores. (Quoꝝ nūc est copia ingens eadem i vrbe) ppter ea quę superiorib⁹ ānis Florentię; Romę; Neapoli; Mediolāi; & i tota Italia imo & orbe acta erant / orta ē admiratio; Ex admiratiōe nata est diuinę puidentię iquisitio an vꝫ vniuersa congruo ordine ab aula procederēt summi impatoris Dei : Et an sibi essent curę hęc humana : Interloquendū uero de ipsorum angelorum admirabili custodia atq; ministerio (ob quod precipue diuinā puidentiā credimus esse) quasi sorte quadaz habitus ē sermo / pluri maq; ex his quę de supernis spiritibus & hic & alias Florētię predicaueraz / legeram / atq; scripseram / i medio ab auditoribus meis fuerunt allata / Quaz rerum occasione proluxior fuit ciuuium collocutio; Et quia plurimi iter eos & natura & studio acutiores atq; segaciores extāt acutissimas proposuerunt dubitationes de Angelo rum substantia / Cognitione / Libertate / Creationis initio / Gratia & bonorū beatitudine; peccato & malorū in foelicitate / Locutionibus & illuminationibus Nec nō & de ipsorum quoq; simul ac loco & delatiōib⁹. Atq; hierarchiis ordinib⁹ & presidētia siue superioritate; Et hic Thomā; ille Henricū / Alius scotuz / nōnulli Ariminensem illum Gregoriū / pars Landulfum Frānciscū & alii alios inducebāt auctores; Quibus factis satis p nostri exilitate igeniū curauimus. Aderāt certo & duo i humanis atq; diuinis rebus eruditissimi uiri; Antonius victorius Fauentinus meus & Franciscus argillagues de ualētiphisici huius ciuitatis qui etiaz patritios iuuenes ad disputandū hortabantur. Et ne inq; & inqt sepius in

terpōerent ita hoc opus / ac si sermo a nobis corā haberetur / ordinauimus & descripsimus. Et quedaz alias cōscripta etiaz cū primo induxim⁹ deinde ciuiuz interrogationes successerunt; hic q; ordine utemur eodem. Quam quidē disputationem mouerat prius dignissimus p̄sul noster & Archieps uir moribus & utroq; iure maximaq; rerū experiētia insignis Iohānes saccius anconitanus mihi in domibus suis quom pleriq; & patrū & ciuiū adessent. Et ipse suo acutissimo atq; solido ingenio plurima : & quidē acutissima in re hactenus declarauit.

imago deificę Trinitatis: in mente siue memoria
 intelligentia atq; uoluntate consistit. Angeli autē
 & ipsi ad imaginē Dei creati sunt. Quinto: quia
 nisi fruere beati esse nequirent. Frui autē abique
 uoluntate potest nemo. PRODA. Cōclusioni pro
 bate sunt impedimento hęc. Voluntas est appeti
 tus qdam ex tertio de ania. Appetitus autē est mo
 uens motum ut ibidē dicit. Appetibile. n. mouet
 appetitum. ¶ Et appetitus est respectu nō habi
 ti. Quom itaq; angeli nō moueant aliunde & ha
 beant ex se omnes suas pfectiones & nihil expec
 tant. (Assimilauimus. n. eos corporibus celestib⁹)
 nō habebunt uoluntatē. ¶ Deinde ubi nō est ra
 tio ibi nō uolūtas. Volūtas. n. inqt philosophus
 ubi paulo an̄ i rōne est. Sed i angelis nō est ratio
 Homo. n. soli cōpetit eē rōnalem (si nō sint aīalia
 imortalia) ergo nō uolūtas. GO T I V S. Ad hęc
 ita respondēt illud qdem appetitus est nō habiti
 negat imo est et habiti nam bonum pns appetitu
 amamus. Et quis omnes suas pfectiones ad pri
 mum actum spectantes habeant & ut plurimum
 nō expectēt: expectāt tñ iterdum actuz secundū
 Aliquid. n. possunt icipere & cognoscere & ama
 re. Sicut & corpora celestia icipiunt iterdum ali
 qua i parte illuminari. Et ita uoluntas potest esse i
 eis & respectu pntis & futuri boni. Voluntatē autē
 moueri ab objecto appetibili nō est spēm causari
 ab illo i uoluntate: s; est ipm cognosci ab itellec
 tu & cognitum concausare actum uoluntatis uel
 esse causaz sine qua nō causaret aut et si cōueniēs
 est causat uoluptatē & delectationē i uoluntate.
 Si disconueniens dolorē & tristitiā: his autē motio
 nibus angelos moueri nō i conuenit. Ad aliud re
 spondemus uoluntatē semper coniungi rationi.
 Nōmē autē rōnis apud latinos multa sicut & apud
 gręcos, uocabulo logos plurima denotant, & in
 pposito sumit ratio pro itellectu. Qñ autē ratio so
 li homini cōpetit: tūc sumit nō pro discurre
 re qd et aīalia i mortalia si qua sunt discurrūt imo
 aliquomō & substantię i materiales angeli & ut
 diximus et bruta discurrent: sed pro dria ultima
 qua hō separat a brutis & rōnem ita capiēdo fal
 suz est ut uoluntas semp sit i rōne uel coniuncta
 rationi. PRODA. Dixisti appetitū esse et pntis

boni. Contra appetitus ituantis fit ut Aurelius
 inquit amor fruētis & tritū est apud omnes Ne
 minem appetere quę ipse habeat & desiderium ē
 futuri boni. BENI. Sepius rebus ab una pprie
 tate nomen iponit, qd tñ nō illā pprietate; sed
 essentiā rei designat quę idifferēs ad multas pprie
 tates. Ecce lapis a lesione pedis ita uocatus est nō
 tñ lesionē pedis s; illā naturā quā et uocabulo pe
 tre aut saxi denotamus significat. Et quom illa
 natura et a pede ledat quia terit nō tñ definit uo
 cari lapis. Sic nimix & nomen uirtuti qua appe
 timus futura & amamus pntia bona nomē ab ap
 petere ipositum est nō solum tñ ea ipa uirtute ap
 petimus imo et amam⁹. PRODA. Subtile quid
 infallax penso. Appetitu nō appetimus aut ama
 mus mō s; et timem⁹ futura mala & odio psequi
 mur nolumus atq; respuimus pntia. Appetitu &
 fugimus & psequimur. Et amamus & cupim⁹
 & forsan timemus & spamus. Videm⁹ ex hoc no
 men ab una pprietate ipositū re ipam oēs pprie
 tates icludentē significare. Sicut & hō ab humo
 siue ab aīo dictus naturā partim corpoream par
 tim icorporeā designat. CALIX. Quidā hic ait
 rōnem esse uisum sensum piculariuz; Intellectū
 cognoscere unito ituitu sine discursu, rōnez uero
 agnoscere ipm uisū cum discursu. Quę oīa uidentē
 ab olenda. Nā & rō hoc ē humanus itellectus est
 particularium & singulariuz ex natura sui & sen
 sus est comuniū. Nō. n. uideēt rō idiuidualis colo
 ris s; color, Nō rō p discursū agnoscit uisū sed sim
 plici apfensione. BENI. Thomas ē ille postre
 mum dēūm ita expono rō p discursū tēporalē co
 gnoscit uisū hoc ē cōditiōes & pprietates uisū: quas
 itellectus sine tali discursu ituet. Rō quoq; psta
 tu uisū nō uideēt eē itellectus quia corpus qd cor
 rumpit aggrauat animā, In alio statu rō & itel
 lectus idem putabunt. BONVS. Vidimus uo
 luntatē eē in angelis nunc uideamus si differat ab
 itellectu & natura.

¶ Voluntatem distingui a natura & intellectu
 Ca. ii. BENESSIUS.

Consentaneū rōni uideēt ut iclinatio qd ē
 ad esse rei (qd itra ipam rem apprehen
 dit) nō sit p aliqua sup additum ipsi rei

nam creaturam que omnimode esset intelle-
ctualis & non mixta ut homo. Denique nul-
la potentia que utatur instrumento seu orga-
no potest esse in angelis: Omnis autem po-
tentia preter illas duas, utitur organo seu in-
strumento, quare nulla alia erit in ipsis. Ma-
ior probatur. Quia que carent corpore ut an-
geli, carent & instrumentis eiuscemodi.

BENIGNVS. Facile ista difficultas sol-
uitur: primo quidem certum est in angelis
non posse poni potentiam que instrumento
utatur quom sint incorporei nisi quis ponere
uellet in eis potentiam executiuam a uolun-
tate illorum distinctam quam plerique etiam
ipsi Deo attribuunt, aiunt enim Angelos non
mouere celos aut circa corpora operari nisi
media illa uirtute executiua, que opinio pro-
babilis est: Quamuis aliis uideatur ut uolun-
tas ibi equiualeat & eminenter etiam uim
executiua contineat: Immo & appetitus
animales: sicut enim intellectu uidet colores
& sonos atque sapes & reliqua sensibilia
iudicat: Omnem enim sensum continet intel-
lectus uirtute. Quicquid enim potest uirtus
inferior potest & superior: Ita uoluntas con-
tinet omnem appetitum animale: Qui er-
go Angelos sentire aiunt si eminenter ac equi-
uolenter intelligunt recte accipiunt, sentiunt
quoque quia agnoscunt: Sentiunt quia cum
gustu quodam omnia percipiunt, Sentiunt
quia pro certo & euidenter agnoscunt: Me-
moriam uero in ipsis reponitur nec tamen ut uis
alia ab intellectu, sed ipse intellectus dum est
perfecte in actu primo, ita ut nil sibi desit
quin exire ualeat in actum secundum uoca-
tur memoria. Quo pacto etiam singularia
agnoscant & in scientia proficiant & pericu-
lum de rebus capiant non sensu: sed intel-
lectu postmodum intelligitur. Dionysius au-
tem nomine proterue phantasie accipit pro-

teruam demonum estimationem qua plerum-
que forsitan decipiuntur: & illa estimatio simi-
liter & phantasia non sunt alia potentia, ne-
que operationes alterius potentie quam intellec-
tus eminenter omnem sensum continentis.

¶ **Angeli seiplos propria mo-
uente essentia intelligere
possunt quod ani-
ma nostra nunc
non ualet.
Cap. Qui
tuz.
GOTIUS**

Vestiuiculas quasdam & dubiola
pertractatis Facilia scitu perquiri-
tis, difficilia atque cognitu dignissi-
ma ego proponam. ¶ Et inquiri an ipsi
Angeli possint seiplos propria mouente es-
sentia intelligere. **CERVINVS.** Ma-
gnificas ad modum fimbrias: Non legisti il-
lud cuncte nos difficiles & homo nequit eas
explicare sermone. **BENIGNVS.** Pul-
chra dubitatio proponitur quamuis & cete-
re fuerint egregie. Et ad hoc ut dicta Inqui-
sitio luculentior appareat est diligenter aduer-
tendum conditione humane nature pro sta-
tu hoc partim in foelici & destituto partim fo-
lici & restituto, eiusmodi esse ut nil intellige-
re queat in uia sensus quippiam prius appre-
henderit. Necessesse est enim nunc intelligentem
phantasmata contemplari: Nilque in ipso in-
tellectu sui similitudinem producere nisi per
sensum transeat ualeat. Quo fit ut omnis no-
stra cognitio habeat hortum a sensu atque ut

sentia obiecti / si obiectum solum sit ratio produ-
cendi. Neque satis est dictu / obiectum est idem
re uirtuti in qua est actio / Tunc enim actus uo-
lendi posset dici operatio immanens ipsius intel-
lectus. Et qui tenet potentiam esse accidens / &
non eandem rem cum essentiam multo minus po-
terit illam cognitionem dicere actionem imma-
nentem / Non ergo poterit ullo pacto Thomas
defendere cognitionem illam qua seipsum an-
gelus cognoscit esse actionem immanentem nisi
fateatur illam non solum ab essentia: sed etiam
ab intellectu angeli uel propria natura uel alicu-
ius forme inherens esse productam / Confirma-
tur / Nam si calor non inhereret aque uel ligno
impossibile esset lignum uel aquam calere illo.
Quod quidem calere simile est operationi ima-
nenti. Et ita exemplo illius uitor contra ipsum.
Arguo secundo contra particulam illam in qua
tenet Iccirco Angelum nihil recipere quado se
ipsuz intelligit / quia non quandoq; intelligit i
potentia & quandoq; in actu: Et arguo proban-
do q; etiam semper intelligens / potest recipere &
recipit / Igitur non solum quandoq; intelligens
suscipit / Quando aliquid iugiter & assidue su-
scipit: illud certo suscipere dicendum est. Sed a-
gelus cognitionem sui iugiter & assidue ab essen-
tia suscipit: Igitur suscipere dicendus est. Mi-
nor probatur quia obiectum non solum est cau-
sa cognitionis inferioris: sed etiam in facto esse / nã
ablato obiecto in ratione obiecti / aufertur & a-
ctus ab eo profluens. Non enim ita se habet ob-
iectum ad cognitionem sicut edificator ad do-
mum: sed sicut sol ad radium. Corrupto namq;
artifice non corrumpitur opus / Corrupto autez
aut etiaz remoto obiecto ea ratione qua obiectu
est corrumpitur etiam actio atq; remouetur. Si-
cut ablato eo quod uidetur aufertur uisio. Non
ergo solum recipit: qui quandoq; intelligit: sed
etiam qui semper: modo ipsius actio nõ sit eius
substantia / sed ei accidat. CERVIVS. Ista ra-
tio minus ualet: Non enim ille doctor dicit Sem-
per intelligens nullo modo quicquam suscipere

sed non suscipere speciem ante actum per quam
preparatur & reducatur potentia ad actum.
GOTIVS. Ille qui arguit uidetur concludere
uelle non esse causam susceptionis dumtaxat id
quod est / quandoque esse in potetia / quia & id
suscipit quod semper actum habet: si alius ut di-
cis intellexerit: concedam in eo sensu.

¶ Ponitur opinio Henrici i hac re: & ua-
rie multisq; modis improbat. Ca-
put. Sextum. GRADIVS.

¶ St alia opinio que asseuerat angelos ha-
ud posse cognosci a se ipsis / nisi pre-
habito quodam infuso habitu. Immo
quicquid cognoscunt in illo habitu tanq; in spe-
culo quodam limpido uniuersa que agnoscere
possunt / contemplantur. ¶ Neque manen-
te tali habitu fieri potest ut obiecta in illo non
resplendant. ¶ Estq; in ipso respectus qui-
dam adscibilia qui est de illius essentia / ita ut ne-
q; ipsa mente sine tali respectu percipi possit.
¶ Quo quidem habitu longe clarius longeq;
naturalius q; per species a rebus impressas agno-
scuntur uniuersa. ¶ Neque repugnat unico
habitu plurima intelligi posse: quando quidem
simplicior & minus determinatus atque illimita-
tior in sui natura & essentia omnibus speciebus
que solent collocari in mente ab aliis inueniatur
¶ Et ueluti essentia illius habitus potius ordia-
tur / siue respicit unum intelligibiliuz ita & ma-
gis priusq; mouet ad intelligendum illud. Qua-
re prius propriam agnoscat essentiam / ueluti &
prius illa in ipso resplendet: & magis inclinatur
ad cognoscendum ea que plures continent per-
fectiones. ¶ Quemadmodum enim res ipse se
se habent ad esse: sic nimirum & ad cognosci
ex inclinatione eiuscemodi habitus. Appre-
hensis autem simplicibus iussu ipsius uolunta-
tis componit suo modo & diuidit nunc hæc
nunc illa: Et tandem discurret prout lubet.

ita concedimus de quibuscūque. Forſan etiam numerus ſuperior includit inferiorem materiali ter non formaliter. Similiter & figura plurium angulorum eam quę pauciorum ſolum quo ad materiam includit unde neque paſſiones Trianguli contineri uideatur in quadrangulo. Nō enim habet angulum extrinſecum æquiualentem duobus oppoſitis intrinſecis. Ad ſecundum dico ſpeciem rei materialis eſſe perfectionem Angeli in eo quod eſt nature intellectualis. Et eſt tibi perfectio accidentalis. Nulla uero perfectio accidentalis eſt excellentior absolute ſubſtātia qua perficit omnis enim ſubſtātia ex. vii. diuinorum nobilior eſt accidente. CHROSIVS. Verum eſt quod dicis. Sed ego miror quo pacto poteſt angelo eſſe perfectio etiam accidentalis; illud quod uilius eſt infima natura: ſubſtātia uidelicet corporea; aut ipſius accidere puta colore uel albedine. BENI. Species ſubſtantię materialis in animatę; at que omnium accidentium; aliqua ex parte nobiliores ſunt; eiſmodi ſubſtantiis; Et earum accidentibus longe præſtāntiores. Neque enim ſunt effectus illę ſpecies talis ſubſtantię aut talium accidentium dumtaxat; ſed etiam intellectus angelici; poſſibile non eſt effectum præſtāntiorem eſſe altera ſuarum partialium cauſarum uel absolute uel ſecundum quid. Hęc nāque ſpecies ſunt perfectiones uitales; & ea ratione præſtāntior eſt ſpecies lapidis ipſo lapide; & longe præſtāntior ſpecies coloris ipſo colore. CHRO. Sicut nemo dat quod non habet ita neque pluſquā habet; quo pacto ergo ſpecies coloris effectus ſuſcipit illam excellentiam quę non eſt in ſua cauſa. BENI. In quantum ab illa cauſa ſpecies dependet non eſt certo; ea præſtāntior; ſe in quantum ab altera uidelicet intellectu. Verum hic progreſſus perfectionis eſt ſecundum quid. Neque enim Angelus absolute perficitur tali ſpecie; ſed ſolum accidentaliter; neque talis ſpecies absolute ſua cauſa partiali ſemper præſtāntior ſed tali modo. CHRO. Diximus illas ſpecies concreatas angelis; cur ergo dicis eas concauſari a rebus. BENI. Quia niſi in ſuſcepſiſſent cōproduci ut uidebis poterant. ¶ Ad tertium concedimus Angelos res natura

earum concauſante intelligere poſſe. Sed quo ipſis etiam abſentibus aut non exiſtentibus intelligere queant infundunt eis earum ſpecies. Ad exemplū illud iam reſponſum eſt. CHRO. Thomas in queſtione ſequenti articulo ſecundo ex mente Auguſtinus inducit angelos habere ſimilitudines omnium rerum tam materialium quā imaterialium. Ea enim quę in uerbo Dei (ut Auguſtinus inquit ſuper gene.) ab æterno perſiterunt; dupliciter ab eo fluxerunt; Vno modo in intellectum Angelicum alio modo ut ſubiſtarent in propriis naturis. In intellectum autem angelicum proceſſerunt per hoc quod Deus menti Angelica impreſſit rerum ſimilitudines; quas in naturali eſſe produxit. In uerbo autem Dei ab æterno extiterunt non ſolum rationes rerum corporalium ſed etiam ſpiritualium; unicuique ergo ſpiritualium creaturarum a uerbo Dei impreſſe ſunt omnes rationes rerum omnium. Et uidetur dicere quod ratio proprie ſpeciei ſiue nature & impreſſa unicuique ſecundum eſſe naturale & intelligibile ſimul ita. ſ. quod eadem natura & ſubiſtant & ſe intelligant; Aliarum uero naturarum rationes eis ſolum ſunt impreſſę ut eis intelligant non autem ſubiſtant. Aduertant ad hęc auditores ſui. Ecce quę clare uocant ſpecies ſiue rationes illas rerum ſimilitudines. BENI. Recte notaſti. Idcirco hęc uidentur eſſe rationes in omnibus angelis niſi forſan ſuperiores paulo paucioribus ob excellentiam intellectus indigeant; puta ſi imaginemur ſuperiores per unam ſpeciem ſiue rationem intelligere omnes ſpecies ſub alternas uſque ad generaliſſimum includendo. Inferiores uero alia ratione agnoſcant hominē; alia uiuens alia ſubſtantiā. Et hi quoque non omnes totidē ſpeciebus iſpiciant. Omnes tamen ſpecies rerum diſtinctas propriis intelligant rationibus. Hęc opinari congruum & conueniens eſſet. Sed non ut omnium in ſupremo ſint duę tres uel quatuor ſpecies dūtaxat. Quia rerum diſtinctarum oportet eſſe rationes diſtinctas. Ecce alia conciliacionem. CALIXTVS. Tu ſicuti & alii modernorum ponis rationes plures pluriū; uel unam omnium illam in quę de diuina natura eſſet; & non ponis Angelos omnia preſentiā propriā agnoſcere. Quod

postq̄ in altero illorū utroq̄z successiue p̄duxit possit utrūq̄z actum suspendere. Voluntas igit̄ in angelis est nō libertas sed libera. Eius nāq̄z p̄ prium est libere egredi in actu utrūq̄z circa obiec tum quodcūq̄z uel omnē suspendere actu. An at̄ necessitas stet cum libertate quā de diuinis age mus uidebit̄. GON. Nōnulli liberum arbitrium uocant facultatē pleriq̄z h̄itum. Cur et̄ dicat̄ libe rum arbitrium & nō potius libera electio aut li bera uolitio quom̄ sit p̄prietas appetitus. miror. BENI. Illis uocabulis pleriq̄z utunt̄ tāq̄ cōsue tioribus sicut ergo nōie h̄itus et̄ spēs it̄lectualis accipit̄ sic & conditiones siue p̄prietates aut apti tudines & omnes naturales h̄itudines tam essen tię q̄ potentiaę aīę aut angeli habitus & faculta tes dici possunt. Si ergo nōie habitus utaris stric tius plura sunt q̄ illa ī aīa & angelo. Si latius so lum illa. Ad alterum at̄ ita respondeo. Quia liber tas uoluntatis adeo est grandis ut et̄ it̄lectu. & rōnem peruertat & sibi subiciat iudicia atq̄z con silia & sententias neq̄z necessario ea sequat̄: s; pos sit contra hortamenta & iudicia q̄cūq̄z oppositu. eligere & p̄sequi. Iccirco arbitriūz libere q̄a liber tati uoluntatis subditū & parēs n. n. uoluntatē ad se trahit sed potius a uoluntate trahit̄. Est igit̄ tur uoluntas libera: q̄a tali p̄prietate redimita. Est & uolitio siue electio libera: q̄a uoluntate li bere p̄ducta. Est & arbitrium libere q̄a uolunta ti subiectum. Si at̄ it̄lectus sibi subicit̄ mīto ma gis & alie uires rōnez participantes. GONDO. Ex his q̄ dixisti duo uident̄ sequi inopinabilia. Si nāq̄z libertas sit ī angelis qualis nunc est ī ho minibus. Igit̄ angeli q̄ uolunt nolle p̄possunt & q̄ nollunt uelle. Aut n. uelle n. nolle. Qod repu gnat bonorū confirmationi & malorū obstinatio ni. Si quoq̄z arbitrium est libere. Igit̄ cōtra dicta men rationis agere posset uoluntas & ita sine ulla ignoratione peccare.

Libertas angelorum differt secundum Tho mam & Henricum & qualiter / que opinio in probatur. Caput. v. BENIGNVS. Oquimur ī p̄nti de angelis & ipsorum libertate absolute / & ex natura rei ī se: Nam et̄ hoīes beati dñr nequire p̄perā

agere n. dānati ea q̄ decent & sunt iusta. MEN. Vereor pace tñ tua p̄ceptor dicā qd̄ sentio. Dif fert angelorum libertas ab ea q̄ ī hominibus est. Vis nāq̄z appetitiua ubicūq̄z reperit̄: habz p̄por tionem ad uim apprehensiuā sicut nobile ad mo torem. Id constat nam si apprehensiuā sit rei sin gularis & appetiua. Si uis prior eiusdē & poste rior. Sed uis apprehensiuā ī hominibus differt a uirtute apprehensiuā in angelis. Angeli nempe apprehendunt ī mobiliter hoīes mobiliter: quia concludunt utrūq̄z oppositorum absq̄z delectu. Nunc. n. īfert hāc matrē diligere filiu. q̄a & oīs diligit. Interdum aliquā nō diligere q̄a Medea nō dilexit. Ergo & uis appetitiua angeli qd̄ uo luerit aut noluerit īmobiliter uolet aut nolet. Ho minis uero qd̄ uoluerit poterit nolle & qd̄ nollue rit poterit uelle. Sicut nāq̄z se habet apprehēsiua ad apprehēsiuā ita appetitiua ad appetitiuā. Nō itaq̄z hoīes & angeli cōsimili gaudent libertate. PVTEVS. Teneo tecum & ego eandē conclu sionem illā tñ alio mō probandā puto. Sic inq̄. Quo uoluntas est perfectior / eo p̄fectiori modo rei quā amat ut uocabulo suo utar ī mergit̄. Et q̄a uoluntas nostra pro nunc est corpori coniunc ta / & appetitui ī contrarium trahenti iccirco di minutē libertatis. Angelica uero a corpore & ap petitu contrario se iuncta est. Ideo & p̄fecta libe ra quare quz angelus q̄ppia. uult illud oīo uult & illi sese īfigit & in mergit. Et si hęc īmersio sit in re mala. Conscia. siue synderesim unico actu prorsus extinguit: sicut ī nobis pluribus. Iuxta il lud: peccator quā ī profundum peccatorū uene rit contemnit. Extincto nāq̄z cōscie igniculo q̄ mala prius uidebant̄ iam bona putant̄ iccirco & monita salubria contemni īcipiunt qñ mala spēs mali deserere & boni similitudinē induere ceperunt. Immo plus afferā adeo uolūtas p̄fecte libe ra rei optatē ī mergit̄ ut si conscie stimulis agite tur & prosequendo īceptum amorē si consciam ut obstaculum quoddā suę trāquillē uoluptatis repiat nō retrocedit aut ibi sistit: sed uehemētius ī choata desideria p̄ficat & ī cōsciam tāq̄ obicem quēdā īpingēdo / ueluti clauus ossius retundit̄ & adeo recuruat̄ & reflectit̄ ut redire aut se ab īcep

¶ Quo pacto etiam reuelatur? quod a forma iherente representatur? prius namq; illud singulare secundum ipsos actu includit uniuersale: a ut reuelat q̄ talis forma representandi illud sit ratio. **¶** Sine ratione quoq; dicitur angelū posse uidere conceptū uagū in mēte alteri⁹ & non posse uidere cōceptū determinatum: quom iste sit perfectior illo: Quicumq; enim duo intelligibilia ad eundem intellectum liberum a sensu & imaginationibus comparantur / quorum neutrum excedat facultatem ipsius perfectius erit intelligibilis. **¶** Quo pacto deniq; nō omnia singularia simul intelligit: aut cur hoc pri⁹ q̄ illud ratio non apparet. **¶** Illa tāde; similitudo sibi neganda / Nos enī; iccirco non ualemus alteri cōceptum determinate exprimere / quia neque cōceptus in se possumus ostendere / neq; in illo cōsimilem causare: Neq; illo modo saluatur ratio locutionis & auditionis. Multa & alia possunt obici: Sed pretermittantur. **CHRO.** Si Henricus adesset responderet utiq; **ARANEVS.** Ista est cōmunis excusatio: s; cur tu qui ades p̄ illo que; ita completi uideris non respondes? **CHRO.** Sciam & ipse isti causę fauere / Sed cupio & aliorum opinionem accipere: **BASILEVS.** Si recte memini Aquinates noster theologus angelicus: ita angelos loqui posse declarat / presupponit primum intellectum moueri a uoluntate / ad hoc ut intelligat: Quod ita declarat Intelligibile potest esse in intellectu trifariam primo habitu / quam notitiam Augustin⁹ memoriam uocat: Deinde actu / ut cū actu res quā prius contemplatur / Tertio prout alteri comparatur / aut ad aliud refertur / Constat autem rez intelligibilem transferri de primo gradu ad secundum iussu & imperio uoluntatis / Qua de re i diffinitione habitus philosoph⁹ posuit: Quo quis uti poterit quom uoluerit: Similiter de secūdo gradu transfertur ad tertium edicto uoluntatis: Quā namq; cognitio in opus ordinatur / Siue ut alicui manifestetur illud sit imperio uoluntatis: Loquitur igitur angelo angelus q̄ do ordinat conceptum suum alteri manifestare ita ut illi innotescat. Nihil enim aliud est loqui

q̄ conceptum proprium / cupias manifestare / Sibi autē; ipsi loquitur quando ipsemet sese cōuertit super actum suum interiorem ad habitum emanantem. Qui & uerbum (si uidelicet sit p̄les mentis) uocari solet. **GRADIVS.** Gratiores ista opinio priore illa / verum premitit unum ambiguum; angelos uidelicet nequire mutuos cōceptus uidere nisi illi quorum sunt uelint ostendere / Quia q̄ sunt hominis Teste apostolo nouit nemo nisi spiritus hominis qui in ipso est. De quo alias disputatum est / Deinde talis locutio uana esset / in beatis uident enim sese mutuo in cunctis que; mutuo uelint / **BENIGNVS.** Si angeli natura uel diuino edicto nequirent operationes aliorū mentales agnoscere pulcherrima / erit illa positio / Neq; forsā; etiam beati uident aliorum omnes cogitationes: Non enim illuminare possent / Quis etiam locutione illa potius utantur non beati / ut ipsi dum essent in statu uic; siue nature condite; & mali etiam nūc Sed certo si boni illustrent bonos siue beati beatos / beati etiam loquuntur beatis.

¶ Alia opinio de modo loquendi Angelorum Et est Scoti Cap. vi. **GEORGEVS.**

Lii angelos ita loqui putant: ut loquens producat conceptum rei quā manifestare intendit in altero: Qui ergo cognitionem in alio iducit / loquitur / Qui eam suscipit audit. Et hoc proprie est loqui / probatur / Omnis loquens producat cognitionem alicuius rei in audiente: & si posset absq; ullo medio (puta uoce aut aliis instrumentis) eam produceret: Igitur & angel⁹ loquens id si poterit / facit / potest autem: Et hic tota uis consistit: verum q̄ id possit / probatur: Quicumq; enim habet actum primum perfectum respectu actus secundi / potest illum p̄ducere i quolibet susceptiuo recte disposito: & congrue applicato / Hoc patet. Nam actuum; & passiuum sunt extrema cōmunissima / abstracta ab omnibus inferioribus. Et omne passiuum siue susceptiuum / potest pati & suscipere a quocumq; contento sub actiuo. Sed angelus habet primum actum respectu cognitionis producen

plēs auditiōes suscipit / qđ mlti negāt qđ & alias

Contra opionē supra positā fuit quēdā ob-
iēctiones: & soluant. Cap. vii. MENTI⁹

Si acutam opionē p acute & recita-
ris & declararis / Contra illā tñ obicit
primo sic. Nunq̄ distās agit indistans
nisi prius egerit i mediū: Quicūq; er-
go nequit agere in mediū / nequit agere etiā in
terminū: Sed angelū ē eiusmōi ut nequeat agē
in mediū / Eo quia mediū non est cognitionis
susceptiuū / aut auditiuū. Nihil autē agit in id
quod a formē iducendę non sit susceptiuū. Igi-
tur angelus nequit agere cognitionē inducen-
do in termino v3 angelo a se distanti Maior il-
la colligitur a p̄ho. u. de aīa ubi declarat actio-
nem agentis obiecti non posse transire ad orga-
nū sensus: ut speciē coloris ad oculū nisi transi-
uerit prius per mediū / vñ si iter obiectū & orga-
nū esset uacūū / nihil sentiret / habetur idē. vii.
physicorum. Aut nāq; p̄his Mouens & motum
oportet sint simul. Confirmat: Quia concessio
eo / ut aliqd possit agē in terminū: & non i me-
diū sequē q̄ localis distantia non erit ipedi-
mēto tali locutioni. Pręterea falsū uidēt ut un⁹
possit multis loqui simul: Nullum. n. agens na-
turale siue creatum potest quocumq; effect⁹ ad-
ęquatos habere simul. Sed angelus ē agens eius-
mōi. Quare non poterit quocumq; effectus ad-
ęquatos habere simul. Sed si multis posset loqui
simul puta tribus aut quattuor posset loqui: &
decem ac uiginti: Et quot quot adessent: & ne-
quiret omnes illas cognitiones unita gignitio-
ne gignere. Quare unāquamq; propria produ-
ctiōne produceret / Et ita haberet effectus plēs
simul quorum unusquisq; adęquaret potentia.
Sicut enim unum dumtaxat intelligimus / ita &
unam cognitionem solum pducere semel pos-
sumus. GEOR. Ad primū horū (qđ ista mo-
tūa sint difficillima soluta) ipse tamē sic respō-
dere. Negādo illam maiorem: Si namq; in-
quiratur / Cur agens interdū nequit agere iter-
minum non agendo prius in medium / Respō-
detur id fieri duplicem ob causam: Quia uel me-
diū & terminus sunt eiusdē rationis: & ita for-
ma que inducenda est prius recipitur i medio q̄

termino / Semper enim passum propinquius p̄-
us suscipit formā q̄ remotius / sicut prius calefit
pars ligni / propinquior calori / Similiter & sol
prius illuminat partē sibi directius subiectam
siue propinquiorē q̄ indirecte suppositā siue
remotiorē / uel mediū & terminus sunt diuer-
sa ratione: Sed ipsuz agens habet duas actiones
a duabus formis procedentes / quarum una agit
in medium altera in terminum: ueluti quim sol
generat mineras in uisceribus terrę: quemadmo-
dum accepimus fieri i nostri benigni illa patria
quę uel prima ortus: uel prope primam est collo-
cata. Ipse namq; in aperto & in excelsis: ut om-
nis illuminaret per orbem homines ortus est /
Quę quide; patria ab ingenti: argenti copia ar-
gentina nuncupata est: Et argentum patrię illi-
us optimum est. Designabat forsā splendorē
argenteum scientię sibi diuinitus potius conces-
se q̄ humanitus acquisite: In artibus enim nul-
lum habuit preceptorem quas tamen Floren-
tię atque Pisis publice multis annis legit acutis-
sime: In theologia paruo tempore usus est do-
ctore quem ipse interdum uidebatur iuuentul⁹
adhuc p̄cellere & in multis corrigere: Sol ita-
que generans murem ex corpore putrefacto aut
apem siue uespem / agit quidem in medium / a-
git certo & in terminum: Sed in medium uno
modo illud uidelicet illuminando atque calefa-
cendo / siue alio modo alterando / in terminuz
autē ibi aliquā substantiā producendo. Si ergo
utrumque horum excludatur / ut neq; medium
sit receptiuum eiusdem rationis formę cum ter-
mino / neque agens habeat aliam formam acti-
uam in medium / tunc poterit produci effectus
aliquis absque hoc ut ulla actio fiat in medio:
Falsa itaque illa Maiō uniuersaliter poterit igi-
tur in angelo distanti produci cognitio non p̄-
ducendo quicq; in medio prius natura / quia ne-
que mediū est cognitionis susceptiuum / neq; ā-
gelus est alterius formę i ipso medio causati⁹
Nulla namq; talis nobis inotescit / hoc autē qđ
dicimus in ipsis stellis atq; planetis ex parte ap-
paret / pducunt. n. aliquid i terra (ut dixim⁹)
Immo & in uisceribus terrę: neq; quicq; tale pro-

ratio cognoscendi omnia. Quare supremū nobis erit supremum (nō autem infimum) etiam illis Sor. Vicisti certe & aperte improbasti. BENI. Quarta ipsius ratio prēmittit falsum ut habitus ille sine specie ad perfecte cognoscendū sufficiat. Habitus enim ex illis generatur actionibus quas species comproducit: Quas deinde etiam si ipse comproducat: minus tamen principalem. Aut ergo sola species cum intellectu sufficiet / Aut habitus ut agens minus principale requiretur. Ad quintū negetur sibi similitudo Appetitus nāq; sequens cognitionem / non habet opus alia presentia rei ab illa quę cognoscentis. Appetimus enim solum cognita. Et res ut cognita est: summe Appetui presens. Mouebit ergo / nec opus erit ulteriori approximatione. Neque uerum est ut una specie cognitionem causante uoluntas possit ferri in uniuersa / ut ratio sua pretendere uideatur. Immo uarie cupit uoluntas sicut uarie nouit intellectus potentie igit̄ (quę norunt) uarias habent species & uarias cognoscendi rationes.

¶ Quinta ipsius ratio duo includere uideēt. Nā inuit quod sicut uoluntas absque specie quam recipiat potest ferri in omnibus nec tamen ob id caret habitu / Immo potest habitu freta esse & nō specie / Sic & Angelicus intellectus. Innuit quoque una ratione moueri uoluntatem ad omnia. Quorum posterius manifeste falsū / prius illud peccat in eo / quia similem potentiam arguit rei cognitiuam potentiam / qualem & ad appetiuam Aduertant ad id qui Scotice incumbunt doctrine. ZAMAGNIVS. Solutiones rationū illarum satis patent benigne doctor. Et opinionem illam iam improbasti. Solum cuperem scire An ipsi Angeli habeant uel habere possint habitus acquisitos prout distinguunt a speciebus. BENI. Si ipsi sint summe ad intelligendum dispositi & sine ulla difficultate intelligant frustra ponent in ipsis tales habitus sicut ponere habitum in re graui quo facilius descendat uel leui quo facilius ascendat superuacaneum esset. Nō est ergo opus habitu his potētis quę ex sui natura prompte operant̄ / neque illis quę nullo modo operari queunt. Idcirco lapis etiam si centies prouiciatur

sursum / nūq̄ ascendere assuescet. Si habitu egentē potentie quę operari quidem possunt non tamen sine difficultate. Habitus itaque in nobis pfectio est / non quidem absolute sed supplens in perfectionem. Nequire nāque / sunt labore intelligere imperfectionis est: quę imperfectio ipso habitu uel ex parte auferēt. Vbi ergo potentia perfecta ibi quid opus habitu. ZAMA. Lumen glorie & charitas habitus sunt. ¶ Et in angelis ponunt̄. Non ergo ab eis habitus amouendi. Sunt quoque habitus concausatiui actuum: & in alio genere quę potentia uel obiectum. Cur igit̄ talis ratio cauisandi qua adiuncta exactior erit actus ab illis remouebit̄: BENI. Si obiectum & potentia aut alterum illorum supplere posset uicem habitus possent eo tunc remoueri ab Angelis habitus. Et ex ea parte qua solum faciliorem & promptiorem reddunt cognoscentem ab angelis non iniuria: remouent̄. Ex eo uero quod sunt comproductiui & intensioris operationis causatiui reponunt̄. Verū non sunt eam ob rem ponendi / ut sint rationes agnoscendi rerum / & exemplaria quędam ut ille opinabat̄. ZAMA. Poterimus ergo in ipsis angelicis spiritibus & species siue formas rerum & habitus simul ponere. BENI. Ut ita ponat̄ ratione sufficienti persuasimus. ZAMA. Hos habitus aut acquisiuerunt angeli aut possident in suos declara. BENI. Aspira superne spiritus quod huic Terreno spiritui iamiaz excessa petenti respondere ualeam: inspirasti (speroque & reliqua inspirabis) ut etiam habitus magnis illis spiritibus dicam concreatos. Si nāque conditor supernus eos pfecto (sicut & de primo homine suo modo legimus) condidit / nil pretermisit quod ad ipsorum perfectam cognitionem pertinere uiderēt. Infudit ergo angelis omnium rerum formas infudit & habitus ut formosi: ut pulchri / ut perfecti a principio: ab ortuque suo existerent. Si tamē eos absque habitibus creauisset: non sequitur. Ergo in potentia essentiali hoc est nudi & primo carētes complete actu creati fuissent. Species nāq; cum intellectu Memoriam foecundam & primum constituit actum. Habitus illis ut coadiutor quidam quo magis egregiū opus reddat iūgit̄. ZAMA.

Quicquid enim creato intellectui: decorum aut præstans sine repugnantia conuenire potest: id summis illis concedendum spiritibus tanquam primis. post primum. Hoc sensisse uidetur Augustinus super Genesim ponens illos Sex dies in cognitione angelica: Et cognitionem matutinam uocans eam que est uerbo / Vespertinam autem que in genere proprio: Et prius fuit Matutina quam Vespertina quamuis a Vespertina iterum rediret ad Matutinam unde factum est uespere & mane dies unus. Per notitiam itaque Matutinam uideatur accepisse abstractiuam cognitionem Dei perfectam & distinctam: Est quippe abstractiua confusa & distincta. Hęc non confusa sed distincta fuit: & qui nouit Deum distincte potest distincte agnoscere quecumque relucet in eo / licet per exemplar / & notitia abstractiua cognoscatur. Ita namque subiecta scientiarum quam non intuemur uidentur continere uirtute omnis proprietates ueluti si intuitiue agnoscerentur. CHROSIVS. Augustinus notitia matutina uidetur intellexisse se notitiam beatificam que in uisione uerbi siue diuine consistit nature non istam quam ponis in exemplari. BE. Dicit quedam quibus ita intelligere uidetur: Verum si matutina illa cognitio aperta uisio fuisset ipsius Dei: tunc inter angelorum creationem & beatitudinem nulla mora incidisset. Cuius contrarium paulo post ostendetur. Loquitur forsitan de naturali angelorum beatitudine. Naturalis enim angeli beatitudo in Deo ita noto consistit. GHROSIVS. Qui diuine nature exemplaria negant: quo pacto Doctor benigne angelos ante beatitudinem Deuz agnouisse ponunt: BE. Vident Deum non quidem in essentia sua: neque aiunt in specie: sed quasi in speculo. Est enim essentie angeli impressa imago Dei quam inspiciendo Deuz in ipsa inspicit quia ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinam similitudinem representans. BONDIVS. Thomas est qui loquitur: Memini namque prius partis. Differt quoque nostra cognitio ab illa. Nostra enim est prout relucet diuina maiestas in singulis creaturis: Angelica uero prout relucet in ipsismet angelis: Vtraque tamen se-

cundum ipsum speculari appellari potest. RESTIVS. Prius dixerat eam assimilari illi cognitioni qua uidetur res per speciem ab ea acceptam. Paulo post addidit quod magis se tenet cum speculari utriusque ergo assimilatur: Sed magis speculari. CHROSIVS. Non est congruum ut Angelicus de Angelis non angelice loquatur. CERVINVS. Si subtilis non subtiliter (ut ipsi quandoque dicunt) loqui potest: & angelicus non angelice: Hęc ioco. Sed ad rem. BENIGNVS. Si species diuine nature abigatur ab illorum intellectu uel quia fieri nequit uel quia Deus non concreauerit: adhuc tamen angeli longe clarius longeque limpidius Deum agnouissent sub ratione: infiniti entis & summi boni atque uerissimi & omnium cause. quam homo quous etiam in puris naturalibus (a moto peccato) existens. Precellit namque Angelicus intellectus humanum presertim dum hac mortali aura potitur ueluti lunam sol: & stelle firmamentum. Sic & angeli angelos, ut stella stellam in claritate precellunt. Quod quidem ratione eorum nature dicimus / Aut etiam gratia diuine ordinationis & meritorum precedentium. Nobilior autem effectus / clarius / agnitus / in clariorem cognitionem cause concludit. Vide autem quod distat naturalis cognitio absque specie / Angelorum quam de ipso Deo habent a nostra cognitione / eo inquam distat creaturarum cognitio nostra & ipsorum. Hęc angelorum de Deo cognitio quam Thomas petit / neque Scotus improbat si recte intelligatur est uere naturalis. Illa per exemplar concreatum partim naturalis / quia concreata / partim super nature uires: quia non propriis uiribus acquiri ualet.

¶ Disputatur an singulis similitudinibus singula cognoscant angeli & ponitur opinio Henrici Gaudens. Cap. X. SORGIVS.

ergo soluta uidetur. Neque Thomas uictus. Cōcilia uel alteram funditus dissipat. BENI. Duobus modis Thomę opinio (arbitrato modo) accipi potest. Vno quidem modo ut species una sit plurimum in superioribus angelis ostensiva & representatiua ex natura qua species talis est. Altero modo ut intellectus angeli superioris per unam speciem possit plura comprehendere non quia species plura ostendat: sed quia ipse suo acumine suaque mente sagaciori ac solertiori ex illa siue in illa plura (ut auicenne utar uocabulo) suffodit: uel enucleat. Sicut nos alias tenuimus eadem specie sensum exteriorem agnoscere colorem & figuram & extimatiuam utile ac nocens coniectere. Priori modo accipiendo illam opinionem recte a Scoto inprobatur. Nam tales uidentur debere esse ille species quales essent si ab obiectis causarentur. Si autem ab obiectis defluerent non posset unum obiectum speciem transfundere / aliis & sibi dissimilibus, assimilatiuam. Aut ergo non erunt / ille species in se / rerum distincte representatiue. Aut si erunt. Vnaqueque sue rei representatiua erit. Quo enim pacto fingemus rerum cum distinctarum cum sibi contrariarum eandem prorsus imaginem? Qua ratione inducemus in ere uel auro formam nasi simi & aquilini formam bouis & leonis? GEOR. Dicent forsan illas species non esse rerum imagines aut similitudines. BENI. Si rationem cognoscendi / non oporteat cognito assimilari / tunc non uideo repugnantiam quin una ratio cognoscendi possit esse plurimum / uel etiam omnium cognitorum non tamen infinitorum / ne arguatur ipsa quoque infinita. Et eo pacto ratio Scoti prima non probat conclusionem / Negabitur enim sibi ut non possit una ratio esse multorum nisi quorum sit & obiectum unum. Et approbatione dicitur quod hęc ratio cognoscendi non est posterior obiecto siue re cognita ut mensuratum mensura: neque a rebus dependet sed est sicut uniuersale quoddam ante rem. Et uidetur ex mente augustiniani super genesim duplicem ratione cognoscendi ponere quarum utraque rem precedat / unam quidem in uerbo que est ratio & causa rei / Alteram uero que sit ratio solum cognoscendi ordinę na-

ture rem ipsam cuius est ratio precedens. Ita enim Augustinus ibi ait. Sicut ratio qua creatura conditur / prius est in uerbo Dei quam creatura que conditur / Sic & eiusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali: ac deinde est ipsa creatura condita. ¶ Neque uidetur sequi necessario quo ad secundam rationem ipsius ut sicut est multorum simul memoria / ita simul sit multorum intelligentia: Nam memorie non repugnat esse plurimorum siue una specie siue pluribus. Intelligentię forsan repugnat: quis melius esset concedere etiam simul angelos plura intelligere posse de quo alias. Tertia ratio probat angelico intellectui forsan ex natura sui non repugnare unum illorum agnoscere sine alio / repugnat tamen habenti tales species oportet etiam probare tales species posse sibi non conuari. Quod certo Theologo probabile est. Dicitur ergo quod talibus speciebus stantibus non potest unum illorum primo actu agnoscere sine alio & repugnat ea de re quia species illa ducit suapte natura in multa posteriori seu altero modo accipiendo opinionem Thomę posset dici similiter / rationes illas contra eam tō ualere. Nam non erit species multorum ratio ostensiva sed intellectus ex uno ostenso propria uirtute plura comprehendet ueluti patet in exemplo suo de nobis hominibus acutioribus & obtusioribus. Sentio igitur opinionem Thomę probabilem esse siue accipiat priori siue posteriori modo. Sentio & argumeta Scoti ualida / si ille species essent similes illis que a rebus accipiuntur. Ita ut essent quedam rerum cognitarum imagines. Sic enim una nequiret esse ratio plurium rerum. Si quoque potentie omnium sint eiusdem rationis quomodo acumina uel non sint uel esse non possint equalia non uideo.

¶ Propria in hac re opinio: Et neua opinionis Thomę defensio: eum solutionibus multis. Ca. xiiii. BONVS.

Satis abunde controversiam Thomę & Scoti absolutam. Quid in re tu teneas de clara / quia te non minorem ipsi ingenio iudico. BENI. Caue ne sis nimis placidus quia forsan adulator in eum esse nequis quomodo nil exime / lucri prestolari possis dicam tamen quid teneam

dinem spiritualium substantiarū qualis est & corporalium. Nunc autem uidemus corpora supra habere potentias in sua natura totaliter per formam completas. Inferiora uero nunc unā suscipere formam; nunc aliam. Quare modo con similia inferiores substantiæ intellectuales. Animæ uidelicet humanæ cōplēt successiue accipiendo species a rebus sensibilibus. Superiores uero uidelicet angeli natura cōplēt species connaturalibus ad omnia intelligenda quæ natura cognosci possunt.

¶ Et eandē conclusionem statim iterum sic probat. Qualis est modus essendi substantiarum spiritualium talis & intelligendi. Sed animæ nostræ in esse sunt affines corpori quia eorū formæ. Angeli uero totaliter a corpore absoluti / quia imateriales & in natura pure intellectuali subsistentes. Quare animæ nostræ suā perfectionem intellectualem per corpora sortiunt. Angeli uero per intellectualem effluxum a Deo species rerum cognitarum simul acceperunt. Et quasi probans cōsequētiā quo ad sui primam particulā (uidelicet hanc Animæ in essendo a corpore dependēt igitur & in intellectu) addit. Alioquin frustra corporibus uni rentur. Tertio Paulo post subiungit de extremo in extremum non peruenitur nisi per medium. Sed esse formæ in imaginatione est medium quoddam inter esse formæ quæ est in materia / & formæ quæ est in intellectu. Nam forma in imaginatione est sine materia / non tamen sine conditionibus materialibus / forma uero quæ in mente est abstracta ab omnibus conditionibus eiusmodi. Quare intellectus angelicus quantumcūque sit potens. i. si ponatur summe actius non posset formas materiales reducere ad esse intellectuale nisi prius reduceret eas ad esse imaginabile. Hoc autē sibi impossibile quod caret ipsa imaginatione. BENI. Ista tertia ratio me nil mouet. Nam esse formæ sine materia non autem sine conditionibus materialibus est ueluti quid imperfecte abstractum / esse autem ipsius etiā sine conditionibus materialibus est ueluti cōplete abstractum. Et ita forma priori modo abstracta / includitur in forma posteriori modo abstracta. Et accidit illi formæ in complete abstractæ / esse in uirtute imaginatiua ratione cuius uidetur

opponi illi sequenti ea ratione qua est in mente. Quāuis ergo angelus careat sensu / ut tenemus / potest tamen illam abstrahere speciem uirtute intellectiua quæ complete sit a materia separata & continentem illam quæ in cōplete talis. Sicut producens formam perfectam ut octo producit formam ut sex quia sex continent in octo. Concedatur igitur prior suæ argumentationis propositio loquendo de uirtute creata & medio per se requisito / & distincto ab utroque extremorum. Nam forsitan uirtus infinita poterit in extremum mouere non mouendo per medium. Similiter si medium sit accidentale poterit etiam a uirtute creata pretermitti. Sicut potest sensus uidere sine medio aquæ. Diximus etiam ut medium non sit inclusum in extremo / quia tunc non prius peruenitur in medium quā in extremum sicut producens Quadrangulū non prius producit triangulū sed simul. Altera propositio sibi negatur non enim esse in imaginatione est medium ad esse in mente nisi per accidens. Neque probatio ualet / quia accidit formæ in complete abstractæ / esse in imaginatione / non quidem quia in alio subiecto reperitur quā sensu: Sed quia in ratione sua ipsa non includit subiectum / sicut neque color / Illudque medium est solum intellectus cōiuncti non autem separati. Quāobrem ita quidem dicere non ab re possem ut imaginabile sit mediū per se inter sensibile & intelligibile accipiēdo sensibile sub ratione qua sensibile. Nunquā enim sensibile / ut tale est / deuenit ad intellectum nisi prius fiat imaginabile uel imaginatione. Sed nulla corpora sunt angelis sensibilia: sed solum intelligibilia. Color enim animali bruto solum sensibilis / Deo & angelis intelligibilis tantum / Nobis uero utriusque. **VOLTIVS.** Recte uideris rationem illam soluisse. **GATALDVS.** Cur igitur Thomas illam tanquā euidenter concludentem posuit: **BENIGNVS.** Omnes sapientum rationes non demonstrant nisi forsitan sint formatæ ab eis ea ratione qua dicuntur sapientes. Neque Thomas credidit se ea ratione id demonstrasse. Quod quidem aperte uidetur nam illico subdit. Dato etiam quod posset angelis abstrahere species a rebus materialibus / non tamen abstraheret: quia non indi-

Diffinitio intellectus materialis est quod est in potentia omnis intentio formarum materialium & non est in actu aliquod entium antequam intelligat ipsum. Et philosophus post illa uerba statim subdit unde neque misceri rationabile est ipsum corpori siue igitur dixeris intellectum non posse intelligi a se antequam intelligat alia siue intellectus nihil in se continere formaliter eorum que sit intellecturus antequam ipsorum species suscipiat. Vterque sensus uerus est: sed alter uidetur magis consonus testui: prior tamen argumento satisfacit euidenti: posterior uidetur equiualeere illi dicto cognoscentem oportet denudari a rebus cognitis super quo tertia ratio procedebat. Ad tertiam ergo rationem dico. Si uerba philosophi eo modo acciperentur ut sonant sequeretur intellectum nihil esse. Si enim intellectus sit perceptiuus omnis entis. Et oporteat cum omni entitate spoliari ad hoc ut omnia percipiat. Igitur ipse nihil esset. Aut certo dicere oportet intellectum non posse seipsum intelligere quomodo non sit seipso exutus. Quorum utrumque falsum est: Mens igitur philosophi non est alia nisi ostendere intellectum rebus intelligibilibus aliis a se esse imixtum contra illos qui dicebant eum ex omnibus compositum cognoscibilibus uel ex principiis omnium puta quatuor elementis Aristoteles contra ipsum esse exutum omni cognoscibili. Quo omni? Illo inquam: quo ipsi eum dicebant esse compositum. Illi uero non dixerant intellectum ex se ipso esse compositum. Ergo nec ille ipsum seipso spoliari oportere censuit. Deinde antiqui iccirco ex uniuersis intellectum constare cognoscibilibus arbitrati sunt quia credebant ad cognitionem esse opus coniunctione cogniti cum cognoscete neque difficultas eis erat quo pacto se ipsum intelligeret quomodo sibi sit coniunctissimus sed quo pacto alia perciperet que ab eo se iuncta. Et respondebant nihil est ab eo se iunctum, sed est ex omnibus constitutus: philosophus improbando id concessit cognitum coniungi cognoscenti non quidem semper secundum esse proprium: sed ut plurimum secundum similitudinum impressionem. Iccirco ante illam nihil ipsum habere illa-

rum rerum asserit. Habita uero tali impressione esse coniunctum ipsis rebus: & eas intelligere posse declarat. Neque in hoc reddidit intellectum sensui similem immo potius dissimilem. Sensus nanque determinatum organum in corpore habet: per quod suscipit ipsum sensibile non quidem in natura propria. Sed in specie que sat tenuior & immaterialior illa re cuius species dicitur fuisset. Et quia expertus fuerat quod sensibile supra organum collocatum a sensu percipi non posse. Iccirco existimauit omne corpus susceptiuum illius forme tenuis. que uulgo species dicitur. non esse susceptiuum illius rei conuenit seu ut plurimum que illam speciem transfundat (dixi autem ut plurimum propter organum sensus tactus quod oportet esse mixtum ex .iiii. qualitibus primis quarum tamen etiam species recipit) Iccirco neque percipit nisi uehementius mouentia. Aut ergo carent illa forma cuius speciem suscipiunt. Aut certo remissius eam habent. Organum igitur sensus oportet ex ui uel a toto uel a tanto illius rei cuius sensus perceptiuus est. Similiter & omne suscipiens speciem ut corpus diaphanum seu perspicuum aut transparens ueluti aer si non sit ultima superficie terminatum ueluti uitrum caret illa re saltem ingradu perfecto cuius similitudinis est susceptiuum. Quod ergo recipit colorem. terminatum superficie est quod uero speciem coloris perspicuum & transparens est. Ex eo igitur quia organa sensuum exuta esse rebus sensibilibus oportet. Et sicut sensus habent determinata organa ita & obiecta philosophus concludit intellectum non esse potentiam organicam. Est enim receptiuus omnium formarum siue specierum: neque oportet eum ex ui re cuius est perceptiuus. Solius enim organicę potentię ea conditio est & forsitan non cuiuislibet ut careat illo re ipsa. cuius est perceptiua poterit igitur intellectus & se ipsum & essentiam suam & habitus atque actus proprios percipere & agnoscere. Ad quartam rationem neganda est maior ad philosophum & ad rationem qua probatur dicitur de motu Angelorum si prestolari placet.

quidem & contra primum philosophū & contra primum Theologum est. Aristoteles nāq; xi. metaphisice. & .3. de anima dicit. In rebus sine materia idē est intellectus & quod intelligere. Ergo idē erit intellectus & quod est ratio intelligendi. Et in .xii. metaphisice intelligentias omnis per suaz substantiam omnia cognoscere uidetur asserere. Dionysius autē. vii. de diui. no. ait Angeli sciūt ea quę sunt ī terra secundum propriam naturam mentis. Et. iiii. eiusdem inquit Deus tota in totis congregat hoc est omnia ī omnibus ut sit sensus in quocūq; Angelorum congregat cognitiones omnium ita ut essentia uniuscuiusq; in se contineat omnia. BENI. Quēadmodum una forma naturalis nequit complere totum appetitum materię : eo q̄ nulla forma continet omnes formas appetibiles. Ita quia nullum intelligibiliū creatorū continet omnia intelligibilia. Etiam creata Ad omnia uero intelligibilia intellectus extenditur. Et nulla natura creata omnia continet quare nulla natura talis poterit esse ratio cognoscendi omnia. Et ita neque essentia Angeli poterit rationes omniū intelligibilium continere. ¶ De intelligentiarum cognitione alio modo q̄ nos loquitur philosophus. Et Aueroys comentator suus. Nā forsan per essentiā superiorum inferiores agnoscunt superiores ac etiam se ipsos ut quidā addūt & per essentiam propriā agnoscunt inferiores. Et forsan etiam se ipsas. Sed christiani non tribuūt intelligentiis creatis tantam dignitatē, quantaz peripatheticorū quidā. Adeo nāq; non nulli eas magnificant ut quosdā Deos putent. Dionysius autem non dicit Angelos propria essentia cūcta intelligere sed res creatas naturaliter concipere. Et in eis Deus aggregare omniū rerū similitudines. Vnde ibidem dicit Angeli rerum illuminantur rationibus. CHRO. Et si nulla res creata cōprehendit ī se omnia posset tamen forsan cōprehendere multa: & ita saltē aliqua posset Angelus sua essentia cognoscere. BENI. Pōt ea q̄ includit formaliter (ut aiunt) & realiter: qualia sunt superiora & proprietates. Forsan etiā dicere possemus angelos aliqua etiam alia a se propria sui essentia

agnoscere posse sed non omnia. Et superiores iē circo pautioribus pollere similitudinibus, quia plura per sui essentiā agnoscunt. Concludamus ergo Angelos omnia per sui essentiā agnoscere nō posse ut tamen quedā per illam agnoscant nō repugnare.

¶ Altercatio inter Thomam & Scotum an Angeli scientiam a rebus accipiant. Ca. xv.

PRODANELLVS.

Quamuis ex his quę supius attulisti opinari uideris Angelos a rebus sciam acquirere posse: & eos intellectu agente preditos esse. Id tamen eget amplioris perscrutationis. Iccirco in quiro an Angeli possint accipere sciam a rebus. BENI. Hic quoq; concertant duo illi nominati uiri & posteris suis perpetui certaminis hereditatē relinquunt: & utinam gratia ueritatis indagandę (Socratis antiquo documento) & non proprii fastus gratia hodie decertetur. Mibi certo Thomas non minus charus Scoto. uterque enim prestans: uterq; doctus, uterq; sacre fidei ualidus ppugnator ubi ualuerit illos cōciliare id facere enitar. Nō post ponēdo Alexandrum priorem illis & de his qui philosophica miscuerunt Theologicis primum, neque Scūm doctorem Minorum bonauenturam & si qd mihi ratione euidenti, aliter uidebit neutri parcam magis enim amica philosophis maxime sacris ueritas q̄ homines difficile tamen admodū est a neutro illorum discentire: elegerunt nāque ex multis honorabiliores partes. Nam & ante Thomę & Scoti tempora utriusq; opinio erat: priores sunt & antiquiores opiniones quas tenent ipsi. Verū quia hos posteritas magis collit: ipsis etiam opinionum talium nomen tribuit. Fuerunt igitur a multis seculis de Angelis ī re proposita due opinioniones. Vna tenens Angelos a rebus noticiam accipere non posse & hanc sequit Thomas. Altera Angelos a rebus cognitionem accipere ualere & hanc tenuit Scotus. Conclusio Thomę est hęc: Species per quas angeli intelligunt: non sunt a rebus acceptę sed ipsis connaturales. Et probat eaz sic. Talem oportet intelligere distinctionem & or

Ad quintam rationem quæ quis quidam concederēt illam cognitionem esse eandem suæ eſſentiæ atq; intellectui: neq; id est proprium Deo fateerentur Illud tamen magister superius negauit Et recte si in illa eſſet eadem foret certo una omnium intellectibilium: Quæ quom sint infinita & illa uideatur immensa: Quod absurdū: Dico igitur pl⁹ conuenire medium cum extremis interdum ut quum mediū participat utroq; extremorum: quale mediū non est proprie cognitio: quæ est proles rei agnitæ & potentiæ agnoscentis. Ad ultimam rationem dicitur in antiqua translatione eodem modo haberi: sed in noua illud corrigi / ubi dicitur angelos agnouisse proprias uirtutes: uel si antiqua translatio teneatur angeli ignorant suam uirtutem quia prout a sapientia Dei infinita procedit non comprehendunt.

¶ Quo pacto Deus non cognoscitur ab ulla creatura quouè agnoscitur. Caput Octauum. GONDOLLEVS.

Erscrutari deinde libet. An ipsi angeli natura propria Deum gloriosum distincte & sicuti est agnoscere possint: Nos quippe homines per obscuram Dei cognitionem posidemus. Per speculum quidem in enigmate: Et ueluti Nicticoraces quedam saginamus in solem illum / & iubar magnū suscipere. Qualem igitur cognitionem de ipso Deo angelus habeant scire peropto. BENIGNVS. Quam difficultatem hac in re sentis. GONDOLLEVS. Hanc inquam quia una ex parte sicut Sole inter uisibilia: Ita Deo inter intelligibilia nil manifestius. Cur ergo ab omni intellectu non colligato: sed a sensibus soluto exemplo tam manifestissimum iubar non uideatur miror. Altera ex parte Deum inquit Dionysius esse supra omnem substantiam ab omni cognitione segregatum Et super omnes celestes mentes incomprehensibili uirtute collocatum. Similiter Quia beatitudinem quæ in Deo est supernaturalem omnes omnes

ni creature dicunt: Nemo ergo poterit eum uideri. Quo pacto itaque summum uisibile penitus inuisibile uix capio. BENIGNVS. Omniu ueris non ab re: Neque mirum Nam & precipui Theologi in ea re commouentur & decertant. Verum uidentium primo est in quo conueniunt omnes. Deinde in quo differunt. Consentiant in hoc. Nulla creatura potest propria uirtute diuinam agnoscere eſſentiam: Intuitiue siue facie ad faciem: Sic enim propriis uiribus beari possent. ¶ Neque uita æterna eſſet ex gratia: ¶ Et diuina eſſentia eſſet obiectum naturale mentis creature. ¶ Atque extra se aliquid natura produceret Quæ Theologis omnibus preabsurda. Est namque diuina illa natura omnibus creaturis obiectum uoluntarium: ita ut si uelit uideatur. si nolit minime. Conueniunt & in eo. Nulla uirtute creata diuina potest comprehendere natura: etiam si facie ad faciem uideretur. Apprehendi quidem intellectu & mente potest: Comprehendi nequaquam Est enim ueluti infinitus quidam Mons qui & si tangi possit / complet: tamen nou ualeat. GONDOLLEVS. Quom Deus sit prorsus indiuiduus: Immo unica (ut opinari libet) entitas Si ergo uideretur / totus uidebitur / nilque restabit uidentium. Cur ergo non comprehenditur: quod undique patet: quod totum cernitur? BENIGNVS. Recte miraris: Sed huic tuæ admirationi trifariam fieri posset satis: Vno quidem modo: Quia in illa eſſentia resplendet uniuersæ creature quæ multitudine infinite / & a uirtute creata haud permeabiles: Creatus namque intellectus nequit distincte cognoscere infinita. Secundo modo: Quia ille dicitur comprehendere qui excedit omnes intelligentes: a nemineque exceditur: & limpidius inspicit: Et si namque Michael cunctas diuinæ nature cerneret perfectiones: cunctaque in ipsa relucentia uideret / ita ut nemo plura intueri ualeret / ob id tamen non comprehenderet: quia infinitus intellectus illa eadem clarius intueretur. Tertio modo Quia & si uidentes Deum rem immensam uideant / non tamen uiderent illius rei infinitatem. Et ita non comprehenderent. GONDOLLEVS.

Cognitio que fit in ipso intellectu / si i
genita non sit ex cognoscente & cogni
to Aureliote teste gignitur . Est autem
omnis cognitio creaturaruz producta
& genita / quia ipsius accidentalis forma solius
namq; mouentis immobilis actio & operatio est
ipsius substãtia & essentia. Angeli igitur quom
natura sine intellectuales substãtię / nullaq; po
tentiarum ad actum intelligendi necessariorum
neq; agens / neq; possibilis eis desit: Sitq; illorū
essentia de genere manifestissimorum in tota u
niuersi natura / Absintq; impedimenta que in
notis sunt Neque eniz est eis connexio ad uires
sensitiuas ut ab eis dependant. Neq; opus est ef
sentiam abstrahi que ex sese summam ad ipsorū
intellectum proportionem habet: que sibi pro
pinquissima / que ueri obiecti ueriq; intelligibi
lis cunctas condiciones obtinet: Vbi cumq; au
tez inquirunt philosophi est agens naturale / ap
proximatum sine ullo impedimento / patienti &
suscipienti optime disposito ut sequatur actio ē
necesse. Et in angelis est essentia / est & intellec
tus mentalis prolis ueri certiq; parentes Quorū
unus obiectum v3 patris nomen (solum namq;
agit) Alter matris (Agit nempe & patitur) (si
idem sit intellectus pducens & suscipiens ut ple
riq; putant) nomina sortiuntur Quom itaq; u
terq; parentuz adsit / Et certo castissimis ample
xibus semper coniuncti sint / Neq; sterilis ullū
sit / absunt namq; p̄pedimenta uniuersa. Cur
negabis tam delicate prolis generationem que si
nu foecundissime matris & excipitur & confo
ueatur ? **MLASCOGNIVS** Forsan res ne
quit nisi specie media mouere intellectum. **BE.**
Omnes aiunt speciem uirtute obiecti relucens
in ea / gignere cognitionem: Si itaq; obiectuz ut
in specie resplendet ubi sibi esse ualde diminutū
& exile producit Cur non magis ipsum obiectū
(si in se sit presens & secundum esse perfectuz)
producet & generabit. Veluti enim media spe
cie causat / ita si eque adsit & nobiliori modo se
ipso causabit. **MARTINVS SIVS.** Si obiec
tum potior sit causa specie: Ergo materialis sub
stantia poterit absq; specie cognitionem causaf

cuius contrarium experimento affiduo uidemus
BE. Illa consequentia recte negari posset: Neq;
enim similiter substantia in materialis atq; mate
rialis sunt intelligibiles: Materialis quippe po
tentia remota cognoscibiles . In materialis actu
siue potentia propinqua / a mente non alligata
sensibus perceptibilis / cuius gratia ut diximus
a nobis nunc agnosci non potest anima nostra /
quia mens a sensu pendet. Tamen alias declara
bitur Angelos atq; animam nostram / quom i in
telligendo a sensibus non dependebit posse etiā
cum rebus materialibus absq; specie causare in se
cognitionez. Neq; materies obstabit: Nam phā
tasma secundum non nullos causat actum quo
intelligimus / quom tamen sit accidens corpore
um & materiale: **Q.** si non causet actum intel
ligendi / Causat tamen speciem in ipso intellec
tu uel salte3 comproducit / una cum agente in
tellectu. **VOLTIVS.** Posset nec ne Angelus
suam essentiam per speciem agnoscer? **BE.** Pos
set certo / Sed talis notitia esset abstractiua. **RE
STIVS.** Quid notitia abstractiua? **BE.** Que
opponitur intuitiue. Intuitiuam autez philoso
phi notitiā uocant / quom aliud in seipso cogno
scitur / non solum quo ad ea que sibi per se & ne
cessario insunt sed ad ea que per accidens & hoc
siue res in seipsa talis uideatur / siue ut theologi
addunt in aliquo ipsam eminentius continente
Veluti quecumq; in diuina essentia uidentur / so
lum intuitiue cognoscuntur: In ea uero teste **DI
ONYRIO** & omnibus theologis relucet omnis cre
atura & habet ex se increatum. Quod enim fac
tum est / omne in ipso uerbo uita erat sine initio
Notitiam autem abstractiuam dicunt que est rei
per speciem rei inq; in se prout abstrahit ab exi
stentia & omni accidente. **Q.** autem angelus se
ipsum ita possit agnoscere / hoc est per speciem
saltem a cognitione derelictaz / qualis est ea spe
cies qua recordamur eorum que egimus. Per sua
detur ex eo / quia omnem cognitionem quaz po
test unus de alio habere potest & idem de se ipso
LVCHEVS. Cogitant igitur sicut & nos de
se ipsis: neq; semper seiplos intuentur. **BENI.**
Dicimus id tanq; possibile / Non asserimus ut n

Hec mihi molestior ceteris: Quomodo enim uidebitur Deus immensus non uisa ipsius immensitate: ¶ Quo pacto res unica partiz uideri partim non uideri poterit: ¶ Quo pacto uoluntas quietabitur in bono infinito si mens non percipit illud tanquam bonum infinitum: ¶ Beati quoque aut nullo modo Deum agnoscent infinitum aut credent esse infinitum per inde atque uiatores. ¶ Et si nil sciunt de sua immensitate uilioris nobis sunt: Si solum credunt Ergo fide habebunt in patria de quibus hic uidetur haberi demonstratio. ¶ Reliquas duas tollere: Ex prima tamen sequi uideretur Deum in se comprehendendi posse: Sed quo ad illa que relucunt comprehendendi non posse: Et quod aspicientes infinitatem ipsius non comprehendunt: aspicientes uero ad multitudinem creaturarum infinitam comprehenderent: & tamen non ideo Deus est inensus: quia continet immensa. Sed potius econtra ideo in numerata continet: quia ipse inensus. Secunda mihi placet pro aliis. Ex illa tamen sequitur non solum Deum: sed nullam creaturam a creata mente comprehendendi posse: Solus enim Deus rem quam intelligit comprehendit: & ita non solus Deus incomprehensibilis: BENIGNVS. Tuo egregio acumine me compellis ut illis modis iungam & quartum: Deus solum se comprehendit: & a se solo comprehenditur: quia nullum intelligibile aliud tali intellectui adequatur: nullusque alius intellectus nature diuine equiperatur. GONDOLVS. Is mihi modus supra modum placet. Recte itaque scriptum est Deus: nemo uidit unquam natura uidelicet propria & comprehendendo: Et nemo nouit filium nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius aut equalis filio. BENIGNVS. Hucusque conueniunt Theologi. Aiunt namque uniuersi Deum natura uideri non posse ab ulla creatura neque comprehendendi: Sed cur ab angelis non uideretur tanta claritas nulla forsitan ratio est nisi quia non placet illi: qui condidit etiam ipsos angelos

¶ Recte opinari contra multos angelos omnes a principio Deum agnouisse distincte per spe-

ciem concreatam: & soluuntur rationes contrarie. Caput. Nonum. PRODANELLVS.

Cepi nullam creaturam posse natura uidere gloriam magni Dei. An itaque notitia abstractiua & per speciem ipsius angeli agnoscant distincte: posset inuestigari. BABALIVS. Quibusdam uidetur specie diuine nature fieri non posse: ¶ Nulla enim similitudo: nullumque exemplar ipsius creari potest: Nempe aut sibi adequaretur: & ita aliquid Deo equale foret: aut non adequaretur: & ita non esset exemplar distincte representans. Deinde infinite rei infinitum exemplar fieret: hoc autem repugnat creature. PRODANELLVS. Rationes ille facile soluuntur. Adequabitur namque exemplar in ratione exemplaris non in rei natura: ueluti & lapidea Cesaris. Imago distincte presentabit Cesarem: quis in esse longe distet ab illo: Representabitque non quidem quantum a diuino intellectu noscibilis est: Sed solum quantum a Creato. Neque incongruum uidetur finito representari infinitum si cuti nec paruulo maximum. ¶ Nonne actus uidenti est imago eius quod uidetur: Et quis negabit uisionem finitam in beatis esse illius essentie que infinita: Nobis igitur nullum inconueniens uidetur si specis siue Idea siue Exemplar diuine nature alicui cocreatur. ¶ Paulus certo uas electissimum optimi Dei in raptu illo Aurelio perhibente uidit diuinam maiestatem: Nec tamen tantę uisionis etiam post quartumdecimum annum oblitus fuit. Et si forsitan illa similitudo memoratiua sit alterius rationis ab illa que cognitionis causatiua. Namque in sensu etiam subiecto differunt: Illa enim qua cognoscimus in uirtute imaginatiua siue quamuis alia qua apprehendimus. Altera Immemoratiua existit. Recordabatur certo Paulus: illius uisionis: ratione alicuius speciei derelictę. Consentaneum profecto rationi est illos celestes spiritus tali uiuere a principio creationis fuisse donatos: quo suum atque omnium conditorem propria sub ratione agnoscerent: Ipsumque si uellent summe amarent: & in gratiarum actiones prorumperent.

Et utramq; possibile est perfectam esse / Non erit etiā intellectus audientis mere passius quoz producat & suscipiat: Quorum utrumq; sententia ab ipso ibi positis repugnat. Preterea. Si ita esset ut illi credunt / sequeretur q̄ ille qui audit posset habere cognitionem distinctam de re nō existente quam nunq̄ nouerit cuiusq; speciez p̄ priam nunq̄ habuerit. Deinde Qualis esset notitia illa querit Ariminenſis: quia nō abstractiua quom non sit per speciem (Abstractiua uero omnis per speciem solam fit) neq; intuitiua / quoz possit esse non existentis / Ponatur namq; aliquod preteritum / unum angelum ignorare / Alium autem nosse & illius habere speciez / qua media poterit distincte illius rei transactę recordari: poterit ergo sicut in se ita & in alio producere illius rei recordationem. Et ita quispiam rei semp̄ sibi ignotę recordabitur. Quod est absurdum. Si quoq; (iterum obicit) esset uni angelo cognitio unius cōclusionis: quę nequeat cognosci nisi ex prius notis posset ille talem cognitionem in alio causare quoz sit sufficienter in actu primo respectu talis considerationis / Et ita iste cognosceret illam cōclusionem absq; cognitiōe talium priorū quę oportebat omnino prius nosse. Quod est etiam per absurdum. Deniq; Esto inquit ut in coetu multorum angelorum unus loquatur uni / quo pacto ille audiens agnosceret potius Michaëlem sibi locutum q̄ Gabrielem p̄sertim si cunctos uideret illud agnoscer̄ de quo unus illorum locutus est. Nam in potestate cognoscentis cuiusq; angeli ē posse loqui. Addit q̄ secundum illam opinionem nō ponitur modus quo angelus loquatur angelo alterius speciei aut anime separatę: atq; demonib⁹: Si quoq; ratio illius opinionis ait / esset uera tūc unus homo posset alteri loqui quom habeat actum primum perfectum alicuius cognitionis. Similiter habens actum primum perfectum uolendi poterit producere ipsum uelle in sua uoluntate / n̄ autem in uoluntate angeli alterius aut hominis. Quare ratio illa falsa in qua opinio fundatur. Dicit enim habens actum primum perfectum posse in passo sibi congrue applicato / & eiusdē

rationis secum actum producere secundum. Sequeretur enim q̄ homo illo modo posset loqui homini / atq; uoluntas aliquid producere in uoluntate alterius uel angeli uel hominis. Falsum quoq; est ut intellectus inferioris angeli / aut anime separatę sit eiusdem rationis cum intellectu angeli superioris. BONVS. Iste uidetur apertus atq; idoneus ad destruendum: Sed quid ipse tenet / nostri nec ne? CERVIVS. Angelos loqui per scripturam inquit certi sumus: sed qualiter est nobis ignotum. BONVS. Omnis difficultas per nescire facillime soluit. CERVIUS. Addit tamen in mentibus Angelorum duplicem esse locutionem / una ē cogitatio ipsa q̄ primum signum rei: Et hęc locutio secundum ipsum est nota soli Deo / Altera locutio est illi sub ordinata in significando: Formant quippe Angeli in seipsis quedam signa res ab eis cōceptas significantes: sicut & nos formamus in mente signa conformia uocibus: Et hanc talium signorum formationem linguam angelorum uocauit (inquit ille apostolus) vnde Glosa Angeli inquit prepositi / significant minoribus quibusdam nutibus aut signis. Et hoc modo unus quisq; poterit distincte cum libuerit loqui: & alter determinate scire quis loquatur / quia ille qui signa eiusmodi proponit / Sed non poterit uni loqui & non alteri / si alter debite appropinquet & aduertat / Et concludit q̄ quis cogitationes alterius nequeant uideri: Signa tamen ista possunt / non propter maiorem propinquitatē sed quia natura cogitationis est talis & signi talis. BENIGNVS. Quarta erit ista opinio de modo loquendi angelorum: Sed utinam ita facile construxisset sua / sicut facile uidetur destruxisse aliena. Neq; tamen destruxit bene aliena / Quando enim primo infert si angelus potest causare in alio auditionem / ergo & in se / Negat sibi consequentia: Nam & si possit causare in se actum intelligendi / non tamen ille uocabitur auditio: quia in proposito alius est qui loquitur & alius qui audit / Non ergo sequunt illa incouenientia contra opinantem / q̄ ipse inferre uidet Neq; sufficit esse intellectum eiusdem rationis

guetur p̄ illas duas uires. PALMOTA. Vbi-
cūq; est appetitus uindictę ibi & ira. Et ubiq;
ira ibi & irascibilis. Sed iparte itellectiua est ap-
petitus uindictę & ira. Quare & irascibilis. Simi-
liter ubiq; est uis ppulsatrix contrariorū & im-
pedientium ibi & irascibilis. Sed in angelis & par-
te rōnali hōis ē talis uis. Quare. BENI. Quę sūt
sparsa ī uiribus inferioribus: unita sunt ī superiori-
bus. Voluntas ergo & si unita sit potentia: equi-
ualet tñ & cōcupiscibili & irascibili. Sicut sensus
cōsōibus particularibus & sicut itellectus omni-
bus sensibus. Recte igit̄ dicit̄ uoluntatē in ea nō
diuidi tāq; ī duas uires distinctas & tñ diuidi tāq;
ī duo p̄ equiualentia contenta. Quare quicquid
possunt ille due seorsum pōt̄ & uoluntas. Diony-
sius quoq; id affirmare uidet̄ dū. iiii. c. de di. no.
In demonibus eē furorē irrationabilē & concupi-
scentiam amētē asserit Demones at̄ sunt eiusdē
naturę nunci cuius & añ pccūm fuerunt. GON-
DO. De arbitrii libertate iam cōtemplari opus ē
inquo consistat & an sit in summis illis spir̄itib⁹.

¶ Volūtat̄ libertas inquo consistat: quidue
sit. Caput. iiii. BENIGNVS.

Randem exposceret Tractatu; uiri pe-
ricissimi si de liberi arbitrii facultate cū
et̄ explicare agredereur. Ea itaq; so-
lum quę ad rem attinent p̄stringere curabimus.
Nos equidem nostrā libertatē in hoc primū con-
sistere experimur: q̄a circa idē actus elicere cōtra-
rios ualemus eandē nāq; rē & uelle & nolle hoc ē
amore aut odio p̄sequi possumus. ¶ Deinde libe-
ri & in hoc sumus q̄a dilecta respuere & iaz con-
tenta iterum amare nil īpedit quin possimus uer̄
in hoc p̄cipue liberi esse uidemur: quia re quauis
oblata eam n̄ amore neq; odio p̄sequi ualemus.
Adeoq; ī hoc liberi sumus & hac actuum suspē-
sione potimur. Vt ēt̄ ip̄m summū bonū quouis
mō agnitum nō uelle nōq; amare & miserā ip̄az
nō nolle nōq; respuere possemus. Quom̄ aut̄ hęc
sint honori atq; dignitati hōib⁹. Quibus āgelos
satis digniores putamus. Cur igit̄ tantā dignita-
tem tantāq; naturę p̄statiā qua nos gloriamur
ab ipsis remouebimus: An dicemus eos ab aliis
agi duci ac moueri & ut sagittā dirigi ad lignū;

Quēadmodum igit̄ excellentior eis & uoluntas
& itellect⁹ ita & arbitrii facultas gloriosior. Plā-
tē q̄dem & uniuersa uita carētia sicut nil cogni-
tionis ita nil quoq; libertatis participant. Bruta
certo ī finū gradū libertatis obtinent iccirco po-
tius duci & agi dñr̄ q̄ ducere aut agere. Neque tñ
oīo carent libertate sicut n̄ cognitione: n̄ cōpo-
sitione: n̄ discursu. Legite philosophum tertio
moralium ubi sponte agere siue uoluntarie & pue-
ros & bestias dicit. Nōne beluę a multis abstinēt
atq; uoluptas trahit & multa sequunt̄ q̄ natura
p̄horrescit: Quid canis: Quid muscipula: Quid
equus: Sed dicunt minis blāditiisq; mouent̄. Fa-
teor & hōies quoq; ad comodū ul' iustum aspiciē-
tes amant. N̄ tñ bruta equamus hōibus. Trep̄-
dant pleriq; Fideiq; repugnare q̄ dicimus putāt
n̄ tñ repugnāt. Veluti nāq; qñ parum de esse nil
desse uidet̄. Ita qñ modicum ad esse nil adesse ui-
detur. Quia ergo parum beluis atq; pueris liber-
tatis iccirco ne liberi q̄dem esse dicunt̄. Lōge ui-
dent̄ hōies brutis ēt̄ ī hos excelliores: adhuc aut̄
hōibus angeli atq; angelis angeli p̄statiōres. For-
san tñ equalis est hominum angelorūq; oīum li-
bertas īquātum considerat̄ ī ea remotio coactiōis
Et si potentię sunt eiusdē rōnis. Sed an uoluntas
cogi possit. Et qd est eam nō posse cogi & multa
similia discutient̄ alias. Sat nunc sit ostendisse an-
gelos nobiliori mō q̄ hōies arbitrii liberi faculta-
te pollere. GONDO. Quo ul' ex parte delibem⁹
quiditatem liberi arbitrii quero quid sit libertas
potētia: an habitus & spēs: an opatio aut passio
Hęc. n. sicut ī aīa ita & ī angelo soluz reperiunt̄.
BENI. Quom̄ diuino fauore & opitulatione cēle-
stium ciuium ad op̄is de hōie cōficiendum acces-
serimus hęc oīa latius disputabimus. Nunc p̄ter-
mittendo aliorum hac ī re declarationes ipse nūc
sentio ita libertatē diffinio ut neq; sit opatio: n̄
passio: neq; spēs aut hitus nullus: neq; pprie po-
tentia: Sed ppriet̄as q̄dam appetitus rōnalis uel
ēt̄ aliquo mō & īperfecte appetitus aīalis qua est
aptus natus rē p̄ducere ī esse uolito aut nolito (ut
utar uocabulis parisinis & exoniensibus) aut n̄
uolito neque nolito. Aut postq̄ p̄duxit in esse uo-
lito possit p̄ducere in esse nolito & e contra ac ēt̄

Iēso phantasię organo neque iam agnita cō
 templari / neque noua quę contemlemur ac
 quirere possimus. Quamobrem neque nosmet
 ipsos nisi quodam reflexo modo agnoscimus
 & si alia prius non cognouerimus mentem ip
 sam cognoscere nunq̄ poterimus. Mirantur
 ergo Theologi quom nil sit ipsi menti seip
 sa propinquius uel potius intimius cur non
 primum ante omnia seipsam intueatur & a
 spiciat: Et Augustinus illiuscerei causaz pec
 catum & iniquitatem esse fatetur: Quę causa
 inquit est q̄ ipsam lucem acie fixa intueri
 non possis nisi infirmitas: Et quis eam tibi fe
 cit nisi utique iniquitas: Confirmant id Eu
 stratius atque linconiensis. Verum si homo
 in statu innocentię & nature institutę ean
 dem conditione subisset (sicuti forsan teneri
 posset) tunc huiusce rei causa sola diuina uo
 luntas fuisse statuz uię legibus suę sapientię
 (immo uoluntatis) eo modo firmans & stabi
 liens. Anima igitur nostra debuisset seipsam
 ante omnia cognoscere: Qua d̄ re Aurelius se
 pius reiterabat mens est nota sibi / Anima se
 ipsaz nouit hoc est actu primo & maxime na
 ta est seipsam cognoscere actu secundo / Cę
 tera itaque omnia tu3 sunt menti primo actu
 nota / quom in se uel sui similitudinem illi con
 iuncta seu presentia / Mens uero ipsa ultra p̄
 sentiam immo perfectissimam coniunctio
 nem tum fit actu primo complete sibi no
 ta quom aliquid aliud a se intelligere ceperit.
 Quare adeo circa extraria entia occupatur ut
 iam in dies magis ac magis illud ad impleri
 uideatur multi multa sciunt: Et seipsos nesci
 uunt: Vnde & oraculo illo (& si forsan pro
 phano) recte monemur nos interdum & no
 stra potius cogitare quo dicitur

Cognosce te ipsum: Veritas pro
 fecto aquocūque dicatur a spiritu sancto est.
GOTIVS. Pręceptor nouimus te decla

matorem bonum esse / Et certo doctis uiris in
 consuetum docendi genus quod se diuis: Hie
 ronymus nec dum attingisse confitetur bene di
 dicit. Sed nos disputare intendimus confige
 mus igitur decertabimusque / Tu arbiter, no
 ster equam feres sententiam / Ego nunc An
 gelos se propria mouente essentia intelligere
 nequire probabo primosic Nullum Singu
 lare est perse intelligibile / neque ratio intelli
 gendi ubique. n. clamat Aristo. sensuz esse sin
 gularium, intellectum uero uniuersalium / Et
 naturis attribuitur ratio per se intelligibilita
 tis: Sed angelus est singulare quoddam. Igi
 tur Angelus non erit per se / nec a se nec ab a
 lio intelligibilis / nec etiam alio modo in se
 cognoscibilis quom sensu careat Minor pro
 batur. Cuicumque per se competit agere il
 lud est singulare: Actiones namque sunt sin
 gularum sustentium / Sed angelis compe
 tit per se agere: Ergo & indiuidua esse. Prete
 rea Quod negatur ab anima quo ad hoc ne
 gandum est ab angelo. Ita enim anima est si
 bi ipsi propinqua & intima sicut & angelus:
 Sed non ob stante tali propinquitate anima
 nequit seipsam intelligere propria essentia
 mouēte: Nam philosophus Tertio de anima
 dicit Animam non posse seipsam intellige
 re nisi aliis intellectus unde ait Intellectus ni
 hil est eorum quę sunt ante intelligere igi
 tur neque angelus poterit seipsum intelligere
 sua essentia mouente Quę ratio maxime ua
 let siteneamus ut iam tenuit pręceptor intel
 lectum animę & angeli eiusdem speciei esse
 Deinde Omnem potentiam cognitiaz oportet
 ab illo quod est ratio cognoscendi denu
 dari Sicuti Secundo de anima dicitur or
 gana spoliari oportere uel potius carere il
 lis quę potentię per se cognoscunt ut ui
 sum colore & auditum sono. Et in Tertio

bitus) tunc ipsi rerum cognitionem propriis uiribus nancisci nequiuissent: Et ita nobis (remotis ab eis accidentibus) inferiores essent. Nam & si noster intellectus ut tabula in qua nil sit depictum creetur, uires tamen sibi sunt: quibus nuditatem suam etiam purpureis & bislinis uestibus (hoc est) altissimis & subtilissimis cognitionibus colere splendideque tegere & cooperire nouit. Angelus autem neque se neque aliud ualebit intelligere: Sed erit ut lapis uel planta.

¶ Item Eadem est (ait ipse) ratio imaterialitatis & intelligibilitatis: Quicquid ergo est secundum se imateriale est secundum se & intelligibile. Sed angelus est secundum se imaterialis: Igitur & intelligibilis. Ergo non est opus ullo habitu ad hoc ut seipsum agnoscere possit. Denique probabo si angelus nequeat quicquam cognoscere nisi per talem habitum quod non possit cognoscere existentiam rei: Et probabo sic Omnis cognoscens per rationem abstrahentem ab utroque oppositorum siue extremorum, neutrum illorum cognoscit per talem rationem: Sed angelus secundum te cognoscit per rationem illius habitus qui abstrahit ab existentia, & non existentia. Quicquid, n. representat, natura id non libere representat. Sit igitur habitus representans. A. Quero an representat. A. fore & non fore simul: & sic representabit contradictoria. Et per consequens nihil. Aut solum representabit. A. fore & prout existit: Et sic non intelliget. A. non existens. Aut e converso representabit ipsum. A. non existens: Et ita non agnoscat illud dum existit, neque ea ratione qua existit. Igitur angelus per illum habitum non cognoscat quando res aliquid existit neque quando non existit.

MENTIVS. Diceret quod quauis talis habitus non possit denotare primo nisi quiditate; tamen poterit alia representare secundo. **GEOR.** Significatum quod logici secundum uocant, aut est inclusio in primo essentialiter aut est inferius uel quod si inferius ad illud, sicut homo seu rationale respectu animalis: Quamuis ergo significatum secundum quod est inclusum aliquo modo actuali

in primo uel sicut pars uel sicut accidens possit cognosci cognito illo: tamen significato secundum quod est inferius uel quasi inferius impossibile representari: per illud quod primum significatum representat nisi illud per aliquid determinet ad illud. Numquam enim animal stabit pro homine nisi aliquid adiungas ut rationale seu risibile, uel aliud eiusmodi. Quiditas autem que secundum hunc doctorem primo representatur habitu illo non determinatur ab aliquo, ut existentiam denotet: Quare alius modus cognoscendi eam inquiratur quam per talem habitum. ¶ Dicit quoque iste doctor angelicum intellectum sicut & nostrum nullum singulare per se intelligere quia essentie non representantur cum eiusmodi conditionibus quia scientia non est nisi eorum que sunt necessaria & imutabilitatem sortiuntur: hoc certo est contra ipsum quia tunc per habitum illum non agnoscent omnia cognoscibilia. ¶ Et arguo etiam Cur inquirendo non agnoscunt singularia? Ratio & enim singularitatis non subterfugit rationem entis: Deus quoque & seipsum & cuncta singularia intelligit: Neque obstat quod aliqua singularia sunt limitata: quia etiam quedam nature sunt limitate. Multa quoque singularia sunt ab omni materia physica separata ut indiuidua angelorum. Deinde & materia ipsa ens est cur ergo non intelligetur? Præterea secundum opinionem ipsius Ratio cur habitus non representat rem, sicut species, hæc est, quia habitus non est natus gigni a rebus absque medio, sicut gignitur species, sed solum habitus gignitur actu intellectus, simpliciter conferentis: Nam ex frequentatis actibus generatur. Deinde ipsemet arguendo contra speciem: Quia ipsa species si aliunde imprimeretur quam a re non minus rem representaret. Respondet ponens talem regulam: Quando aliquid ex sui natura & a sua causa genitum, est tale, a quocumque imprimatur semper erit tale: Sed species ex sui natura & prout a re gignitur est ipsius representatiua, Igitur a quocumque imprimatur erit illius representatiua. Ego simili argumento utar contra habitum sic

de. Est enim sibi memoria secūda siue intellectus
cum obiecto presente in se aut in specie. Et si o-
pus sit habitu ille non deest. Intellectus quoque
possibilis alterius angeli est susceptiuus cuiusuis
cognitionis. recte dispositus & congrue poterit
esse approximatus. Quare unus imprimere in men-
te alterius ualebit alicuius rei cognitionem. Quo
uero id manifestius sit dicant angelum posse gi-
gnere aut cognitionem rei illico. Aut cognitio-
nem & speciem simul. aut etiam speciem dunta-
xat. Si namque angelus audiens habeat speciem rei
de qua hic loqui intendit: super uacaneus foret
eam sibi denuo imprimi. Et quia non semper a-
ctu contemplatur illa. quorum insunt sibi in cō-
plexa. poterit sibi cognitio imprimi absque ullius
speciei impressione. Si autem non sit ei species rei de
qua loquendus esset. ut sunt forsitan pleraque si-
ngularium. aut eorum condiciones. tum poterit
sibi tam species quam actus transfundere. Speciem
namque specie inherente gignet. species & enim
speciei effectiua est. Si quoque uoluerit poterit so-
lam speciem in audiente causare. sed tum non erit
perfecte audiens: quia audire est actu cog-
nitionem accipere. Quandoque etiam congruit ut
solam speciem producat: & hoc presertim quum
uidet alium aliquid actu contemplantez a quo
uel non possit (ut inferior superiorem) uel no-
lit aduertere audientem. Et continget illi audiē-
ti ueluti homini nimia rerum cogitatione distra-
cto: Cui si quispiam loquatur non percipit qui-
dem. remanentibus tamen speciebus a uoce tra-
nsfusit causatis ad se reuersus agnoscit ea que sibi
tunc dicebantur. Que cognitio sicut occasiona-
liter est ab alio: ita etiam neque proprie auditio di-
citur. Si quoque posset sibi cognitio infundi non
dimissa priore. de quo in alio congressu. posset
etiam aliud intense contemplati noua cognitio
addi: Sicut non obstante intensissima contem-
platione diuine essentia. potest in angelo alia cog-
nitio illa non exclusa gigni. Ex quibus deduco.
Quomodo in angelo sint plures cognitiones uarie.
puta uisio essentia diuine. uisio alicuius rei in se
ipsa. uisio itez rei in alio angelo cognoscente.
Et cognitio abstractiua per speciem. nulla tam

illarum cognitionum potest dici auditio. nisi il-
la dumtaxat que sibi imprimitur memoria secū-
da alterius angeli. Aduertite uero uiri egregii il-
lam memoriam prius causare intellectionem in
ipso cuius est memoria. Deinde in alio Que quo-
que causatio non fit absque uoluntatis iussu: Con-
iungit enim parentem proli. Neque est imaginan-
dum ut memoria producat cognitionem. Cogni-
tio autem loquentis inducat cognitionem in au-
diente. Actiones namque imanes uidentur ef-
se ultimi effectus non productiui sibi similitum
effectiuus: In effectibus namque ordinatis qui pe-
ne sint eiusdem nature: si unus illorum sit a cau-
sa equiuoca. & alter debet esse. uel saltem potest
esse potius a causa illa quam a coeffectu suo preserti-
si nulla ratio appareat ob quam potius sit pone-
dus effectus. prioris producti quam comunis pro-
ducentis: Sed cognitio loquentis atque audientis
est in essentialibus eiusdem rationis. eiusdemque
nature. Et illa loquentis potest causari ab actu
primo ipsius: & per consequens & secunda ne-
que ulla ratio apparet. cur deberet potius causari
a priori illo effectui. Immo neque uidetur ab eo ca-
usabilis. Quare censenda est causari a comuni ca-
usa nota. Et aduertite cognitionez posteriorez
imperfectiorem forsitan esse. & ita etiam incertio-
rem: Potest autem loqui cuilibet e pluribus pro-
hibito uoluntatis sue. Sicuti nempe uoluntas po-
test determinare proprium intellectum. ut cuius-
tali specie concurrat potius quam tali. Sic etiam. ut
in tali cognitionem producat potius quam in alio.
Tot ergo erunt locutiones quot erunt hi qui au-
diunt: Quot namque sunt productiones passiuę
tot & actiuę: Poterit tamen esse unus loquens &
si sint plures locutiones: Simili modo potest esse
unus audiens & plures locutiones atque auditio-
nes: ut si eidez plures cognitiones simul aut suc-
cessiue ab uno uel a pluribus imprimantur. Sē-
per igitur si plures audiant. plures sunt locuti-
ones. plures & auditiones: Sed non sequitur igitur
si unus audiat. una est locutio aut auditio. nisi
his premisis: ut actu simul audire intelligatur:
nam successiue possunt esse multe auditiones in
uno audiente. Et iterum ut eidez simul nequeat

ipsa ita contingat: **LVCAREVS**:
Thomas uidetur idem astruere. Dicit enim
Angelum se ipsum propria essentia agno-
scere. **BENIGNVS**. Sic nimirum sen-
tit Doctor ille quibus in ponendi modo ut au-
distis a nobis disenciat. Ille enim totam uim
actiuam rei agnitę tribuit putauitque eo mo-
do intellectum esse productiuum: quo & igne
ratione caloris calefactiuum. Ita ut ueluti
remoto calore ignis nullatenus calefaciet: sic
& obiecto in se: uel in sui similitudine ab in-
tellectu separato / uniuersis prorsus actiuis
eneruabitur uiribus. Tertio ex concessis oportuit
ipsum dicere actum intelligendi: eo quia
est operatio quam in manentem & agenti in
existentem uocant: non posse produci nisi
ab obiecto ipsi potentie coniuncto. Oportet
ergo ut sit uel species rei impressa intellec-
tui / uel essentia sibi unita. Et eo quidem mo-
do est opustali coniunctione: quod absque ea
eiusmodi actus produci prorsus nequeat.
Verum nos intellectum productiuum po-
nimus. ¶ Neque obiecto totam uirtutem
conferimus. ¶ Actumque intelligendi ic-
circo in manere (quia in altero principio hoc
est intellectu maneat) dicimus. ¶ Posse quo-
que ab obiecto intellectui non unito com-
produci. Superior namque Angelus perfec-
tius agnoscit inferiorem uel non minus per-
fecte / ipso inferiore / Sed hoc fieri nequit per
creatam speciem / que longe imperfectior ip-
sa essentia. Quare superior ipsum agnoscat
per ipsiusmet inferioris essentia que tamen
sibi unita minime. **CABOGVS**. Tota
dissentio inde oriri uidetur quia ipse solum
obiectum uel speciem esse actus intelligendi
causam putauit. Reliqua ut doctum uirum
oportebat tanquam consentanea illi concessio ad-
iunxit. **BENIGNVS**. Recte iudicasti.
Circa namque parentes huius mentalis pro-

lis uarię opiniones fuisse. Quidam enim
totam uim producendi intellectui / Quidam
rei concedebant nos utrique. De quibus hec
sufficiant. **BABALIVS**. Dixisti Pau-
lo ante rem esse ueluti patrem / intellectum
uero assimilasti matri: quom tamen intellec-
tus uideatur causa potior & uniuersalior.
BENIGNVS. In eo rem ipsam agnitam
patri comparauimus: quia mouet non mota
intellectum autem Matri quia nos nisi su-
scipiamus agere non ualemus: ueluti & Ma-
ter ante que recipiat Sperma solum passiuam est /
Ea suscepta etiam agere uidetur. An autem
Mater plura conferat proli / non est hic lo-
cus differendi. In ipsa conceptione plus uir-
tutis paternę concurrat: postmodum Ma-
tri totum relinquitur / Ipsa fouet. Ipsa nu-
trit. Ipsa parit. **GOTIUS**. Ad ratio-
nes quibus Angelos se non posse propria
essentia mouente agnoscere iam ipse respon-
dere audebo. Ad primam Nego maiorem
ut nullum singulare sit per se intelligibile
aut ratio intelligendi. Ad philosophum di-
cerem sicuti preceptorem alias respondere
audiui sensum sicut & intellectum esse uni-
uersalium. Hoc est nature perceptiuum: sed
sensus nequit naturam percipere nisi sit hec
& singularis. Intellectus uero potest etiam
ipsam naturam abstractam contemplari Est
igitur sensus singularium quia naturarum
in suis singularibus existentium. Intellec-
tus autem potest ipsas naturas abstractas a
singularibus considerare. Thomas autem di-
cit singularium que sunt in rebus corpo-
reis non esse intellectum apud nos (hoc est)
non intelligi a nobis singularia corporea non
quidem ratione singularitatis sed ratione ma-
terię que in ipsis est indiuiduationis princi-
piu. Quare si aliqua sint singularia sine ma-

Scire uellem quid Thomas de specierum cōcrea-
tionem senserit.

¶ Ponitur opinio Thomę cum quibusdam ob-
iectionibus contra ipsam. Ca. xii. BENI.

Concedit ille philosophi clarissimis a stri-
ctus sententis quas memoriter omnis
tenebat, Species non dico intelligibiles
sed intellectuales potius. Vel speciem intelligibi-
lis scilicet rei. Aut species intelligibilium. s. rei. Et
eas angelis concreatas recte asserit. Sed addit (ob
quod orta est tempestas ualida) Angelos quo
natura inferiores eo pluribus similitudinibus,
que superiores eo paucioribus intelligere. Confir-
mat id primo Dionysii. Ac etiam procli in libro
de causis Testimonio dicenti superiores angelos
scientia pollere unius saliori. Deinde rationibus.
Quę sunt inquires priora, oportet primo enti
esse propinquiora non solum in essendo: sed etiā
in intelligendo. Sed Deus qui est ens primum uni-
uersa intelligit unica ratione uidelicet suę essentię
Tota enim plenitudo diuinę cognitionis cōtinet
in uno, uidelicet essentia diuina: per quam Deus
omnia cognoscit. Quare quanto angelus fuerit
superior: anto per pauciores species uniuersita-
tem intelligibilium apprehendere poterit. Et po-
nit exemplum in nobis. Sunt enim quidam qui
ueritatem inquit capere non possunt nisi eis arti-
culatim per singula enucleetur, & hoc ob debili-
tatem ingenii. Alii uero acutioris intellectus ex
paucis comprehendunt multa. Confirmat alibi.
Quanto species est in subiecto magis amateria se
parato: tanto est actualior: & tanto in represen-
tando uniuersalior. Paret de specie in sensu: fan-
tasia: & intellectu fantasia quippe uniuersalius
designat quę species in sensu exteriori. In intellectu
autem solum uniuersale notat: causa est aiunt qua
receptum est in recipiente per modum recipien-
tis. Sed angeli superiores sunt magis amateria se
parati quare & species in illis susceptę: erunt ra-
tiones plura cognoscendi. Hęc sunt beati Tho-
mę. BENI. Scotus arguit contra eam, ponens
conclusionem oppositam sic. Nequit iueniri una

ratio creata que distincte representare possit plu-
res rerum essentias & quiditates: & illam conclu-
sionem probat ex cuius ueritate infert alterius opi-
nionis falsitatem. Probat autem eam trifariā pri-
mo sic. Quicquid ponit una ratio cognoscendi
plurium, opus est illi rationi correspondere unū
obiectum adęquatum in quo includant omnia
cognoscibilia per rationem illam. Hoc probatur
nā si ratio cognoscēdi sit una pluriū quę posterior
ē obiecto cognoscibili, & hęc se ad obiectū ut mē-
suratū ad mensuram suam quando talis ratio nō
est ens per essentiam sicut est essentia diuina: quā-
to magis ipsum obiectum a quo dependet talis ra-
tio erit unum plurimum: p3 illud & afimili. Ic-
circo enim diuina essentia est ratio, plura & infi-
nita intelligendi: quia est obiectum plura conti-
nens & infinita. Ratio ergo una, p̄c̄exigit obiec-
tum unum. Nunc autem nullum obiectum crea-
tum est continens omnia uel plurima cognoscibi-
lia secundum omnem rationem cognoscibilitatis
(Hoc addit quia & si ens contineat omnia ratione
entitatis & animal cunctas suas species in eo quo
sunt animalia, non tamen secundum omnem ra-
tionem qua illa sunt intelligibilia: non enim ens
aut animal continet homines prout discipline ca-
pax aut risilis est) Quare nulla etiam ratio erit
una omnium uel plurimorum cognoscendorum.
Secundo probat conclusionem illam eo modo
cuiuscūque rationi cognoscendi op3 correspondere
actum adęquatum quo id cuius illa est ratio co-
gnoscatur & si una est plurium ratio cognocen-
di in aliquo, in illo d3 esse & unus actus illa plu-
ra intelligendi probat. Quia memoria perfecta
(que in re nostra nil aliud est quę intellectus cum
specie illa tam ampla) potest habere intelligentiā
sibi equalem. Sicut memoria infinita Dei patris
producit noticiam infinitam: Verbum. s. suum
ęternum. Si ergo una esset ratio cognoscendi mul-
ta, unus etiam posset esse actus intelligendi illa.
Consequens est falsum ergo & id ex quo sequit.
Nunquā enim falsum infert recte ex uero: Quod
quidem esse falsum, maxime constat apud eos.
Et consequentia probata est per rationem memo-
rię & intelligentię. Tertio sic: Quicūque sine con-

teria subsistentia prout sunt Angeli illa nil prohibet esse actū intelligibilia hoc est esse in ultima seu proxima dispositione ut intelligi ualeant. Est enim actus primus illius quod patitur sicut & illius quod agit. Henricus autem concedit intellectum solum esse nature comunis & non singularis unquam uniuersale namque est obiectum intellectus unde Angelus cognoscit per se essentiam suam & queditatem non hanc essentiam nisi ex consequenti & quasi per accidens. **PRODA NELLVS.** Thomas ex illo innuit primam & comunem rationem indiuiduationis non esse materiam phisicam ponit enim indiuidua sine tali materia. In reb⁹ ergo corporeis materia erit principium sine quo non fieret in illis indiuiduationis non autem principium absolute. In hoc tamen quod materie tribuit non intelligibilitatem non placet. Et illa namque ens est: Omne autem ens intelligibile & si existit actus quidam Sed de hoc alias deuiat a ueritate maxime Henricus solum uniuersale constituens obiectum intellectus. **BENIGNVS.** Thomas forsan intelligit materiam non esse per se intelligibilem ea ratione qua potentia non ea ratione qua ens & actus. Sed militantur ista hic. **GOTIVS.** Ad secundam rationem dicendum est animam actu primo & cognoscere & amare se ipsam unde dum a sanctis ponitur imago Trinitatis ponitur in ea memoria hoc est actus primus perfectus. Est enim ipsa suo intellectui summe presens & ita continet uirtute sui met intellectioem. Similiter & uoluntatem est enim ibi uoluntas atque intellectio saltem uirtute sine qua nil uelle potest uoluntas: quia non fertur nisi in precognitum. Tota igitur ratio Trinitatis est in anima respectu sui ipsius in memoria seu in actu primo. Ibi enim est reuera actus primus & intelligendi & uolendi se ipsam: sed non est intelligētia neque amor a tali actu primo proueniens. Cur autem actus secundi sint impediti declaratum est a preceptore. Sunt ergo impedita in anima que non sunt in Angelo: poterit igitur ille se propria essentia cognoscere. Ad

philosophum autem dicunt quidam illa sententiam intellectus nihil est eorum que sunt ante intelligere sic accipiendam. Intellectus nequit se intelligere antequam alia intellexerit. Que oratio quoz ex logica sit modalis dicitur posse accipi in sensu composito atque diuiso ueluti & illa. Hoc nunc primo est in mortale & sensus compositus ita formetur non est possibile intellectum a se intelligi ante intelligere aliorum. Et hic sensus secundum philosophum uerus est quia ibi illa prepositio ante cum suo casu quem regit equiualeat uniuersaliter aduerbio determinanti uerbum. Ita ut totum hoc ante intelligere aliorum sit quedam determinatio illius uerbi infinitiui modi uidelicet intelligi. Ideo dicitur construi cum infinitiui illo significante terminum potentie. Illud enim uerbum intelligi est terminus possibilitatis. Quod enim est possibile: intelligi inquam. Sensus autem diuisus formetur eo modo ante intelligere aliorum non potest intellectus intelligere se. Et hic est falsus: quia est sensus in conspectu aliorum uel coram aliis intelligi non potest. Immo dum alia contemplatur reflectendo se cognoscit. Hęc uariatio est similis illi hoc nunc primo est immortale. Si enim demonstrat Adam in statu innocentie falsus erit. Hęc tamen sententia philosophi alium sensum potius habere uidetur ut intellectus nil sit prorsus rerum intelligibilium antequam eas intelligat saltem actu primo per speciei susceptionem. Non enim oportet ipsum ex omnibus componi ad hoc ut omnia intelligat ueluti prisci illi uatici nabantur philosophi dicentes animam nostram igni / ignem / aera / aere / aquam aqua Terra uero terram intelligere. Verum quia non nulli ex illis uerbis philosophi concludebant intellectum nullam rem esse actu antequam intelligat sicut neque materia dicitur actu antequam formam recipiat. Iterum potius ad priorem sensum quam hunc sunt illa uerba retrahenda: Et qui ea illo modo intelligunt non errant. Mens tamen philosophi est ibi ostendere intellectum esse in mixtu illis que intelligit linea recta / & que sint alia ab eo: unum Comē. co. v. ait

Quando aliquid ex sui natura & natura sua naturali causa aliquid sequitur / illud a quocumque imprimeretur idem sequetur: Sed habitus ex sui natura & ex sui naturali causa productus sequitur simplicium apprehensionem / Igitur a quo cumque imprimeretur sequetur illam / Et per consequens non erit propria ratio apprehendendi & intelligendi simplicia. Si ergo in angelis esset habitus res in illis minime relucere: Quod si relucet / species iam erunt (quas ipse perimit) non habitus. ¶ Ex quibus concluditur quod omnes rationes propter quas ab ipso negantur species. Propter easdem possunt negari & hi angelici habitus praeterea Dic mihi Cur nequit angelus essentia suam intelligere nisi ut in habitu illo relucens? Aut quia essentia non est omnino alio modo intelligibilis: Aut quia non huic intellectui: Aut quia oporteat obiectum esse praesens in aliquo accidenti potentiam informanti: Non primo modo neque tertio: quia sequeretur quod neque Deus sine tali habitu ac etiam informanti posset intelligere Non enim potest cognoscere non cognoscibile: Neque modo incognoscibile. Neque secundo / Nam essentia angeli est summe ipsius intellectui proportionata / Omne quippe intelligibile est aliqui intellectui proportionatum: quia si nulli iam non erit intelligibilem: Et si alicui sit proportionatum cui magis quam suo: Sibi enim intimum: sibi certo propinquissimum / Cur ergo non causabit uel concausabit illam prolem? ¶ Denique si unus habitus esset omnium representatiuus quomodo haec sint infinita uideretur & ipse infinitus: nisi quis dicat scibilia solum eo representari non autem omnia intelligibilia / Scibilia uero finita sunt Aut diceret ipsum infinitum in representando non in essendo: Seu infinitum habitum concederet forsitan: non autem ens infinitum: Sed omnino sibi erit difficile euadere singula inconuenientia: Neque omnes rationes contra ipsum assueptae sunt demonstratiuae: Sat est ut aliqua illarum necessaria & ex necessariis inducat. Sed tandem quaero ex ipso / Quo pacto una qualitas numero possit esse imago innumerabilium rerum? Eo enim modo esset sibi facies bouis / hominis / & le-

onis & omnium aliarum rerum: Vnam uero rem tam uariis faciebus siue imaginibus fingere profecto nil aliud est quam Trachelaphos & chimeras inducere & construere. ¶ Qualiter praeterea iussu & imperio uoluntatis / ille idem habitus (Veluti cameleonta quidem) nunc uultum aquile / nunc cicni / nunc pecedis / nunc piscis intellectui ostensurus est? ¶ Qualiter denique magis hoc respiciet quam illud / si uniuscuiusque sit mago & similitudo quo ad fieri potest ex acta? Absque ratione certo dictum est ut naturaliter inclinet ad ea obiecta ad quae uoluntas pro libito conuertitur: Natura enim ad unum determinatur uoluntas ad opposita in differens. Et si natura sit ad plura inclinans id erit ordine quodam ut primo ad hoc deinde ad illud: Quo pacto igitur uoluntas poterit illo prout libuerit uti & quod ille natura inclinatur ad omnia absque ullo ordine? MENTIVS. Diceret quispiam illum habitum non esse imaginem singulorum (id enim capit mens minime / ut illud idem sit cum uariis / tuque contrariis complete simile) Sed in eo ipso habitu fundari relationes ad singula / Veluti a centro progrediuntur lineae plurimae ad circumferentiam / per illasque angelicorum intellectuum in cunctorum cognitionem deuenire. BENI. Facile id dictum uidetur quod uniuersas machinas rationum cominuisset: Sed uos angelico praediti ingenio uiri relationes ante terminum sciri haud posse illico percipietis Nemo enim aliud refert agnosceret / nisi ad quid referatur antea sciuerit: Neque igitur angeli relationes illius habitus intelligent / nisi res ipsas quas respiciunt praetintellerint: Non itaque relationibus singula / sed singulis ipsas relationes agnoscent: Quo pacto etiam tam uariis tamque multi formes relationes in uno fundamento ponentur? MENTI. O quam acute. Sed redeamus & perscrutemur / quo nam pacto / ipsi angeli se ipsos intelligant / uel similitudine / quouis modo accepta ut Henricus dicit an ipsa propria substantia & essentia mouente: ut prior opinio tenuerat ¶ Opinio propria ponitur & solutio rationum in principio inductarum.

Caput. Septimum. BENIGNVS.

in hac materia declarantur. Cap. X.
PROCVLVVS.

St ne ullus alius de locutione ange-
lorū ponendi modus: BENIGN⁹
Quidam parū differens ab illo quē
contra Gregorium defensauimus: Dicit namq;
q̄ formata cogitatione alicuius rei in se / potest
angelus illius cogitationis cognitionem produ-
cere in alio / non quidem sicut ī semetipso actu
primo & perfecto: sed illa cogitatioē sua causat
tanq̄ obiecto: Ex quo sequitur / angelum posse
naturaliter agnoscere cogitationes alterius, ob-
iectum enī natura producens de se cognitionē
natura etiam erit cognoscibile ab illo in quo ta-
lez cognitionē producit. Quod ipse sicut & nos
concedet: Sed difficultas est quomodo sub iussu
uoluntatis continebitur talis productio: Neq;
enim uoluntati subduntur naturales motiones
obietorū: Et forsā illud concederent. Et ita
sequetur q̄ semper & necessario loquūtur ad cō-
grue distantes: Semper enim obiecta producūt
species aut cognitiones in potentis congrue ap-
plicatis: Inter omnes modos duo sunt precipui
Tertius uidelicet & secundus: aut enī libere p-
ducunt speciem & cognitionem in alius siue de-
notis illis qui audiunt siue de ignotis (Quādo
q̄ namq; nos etiā nota alius colloquimur) Aut
certo si mutuo cogitationes proprias ignorent /
& qui uoluerint possint eas referare / & alius a
perire: mutuo etiam ita loqui ualebunt. Immo
si etiaz possent mutuo uidere cogitationes / si ta-
men eas uelint uel cupiant propalare dicentur
loqui. Verum quia loqui non solum est uel al-
teri suos propalare cogitatus sic enim muti loq̄-
rentur / sed est uelle manifestare & manifestos
facē ipsos cogitatus. Iccirco Tertius modus di-
gnō. Quintus illum sequitur / Et quartus esse
cōueniens ostendatur eius possibilitas. Primus
nimis satisfact. GONDOLEVS. Sic erunt
primi nouissimi: neq; tamen nouissimi primi:
Tertu enim hac in re sunt primi. Quinti qui ta-
men tempore priores sunt quartis / non multuz
discedunt a tertis: Secunda tamen opinio atq;
tertia. uidentur magis celebratę. BENIGN⁹

Recte asseris. Sed ut residuum de illis quę sunt
proposita absoluamus: Aduerte omnez illumina-
nitem loqui / non tamen omnem loquentez il-
luminare / Nam & inferiores loquuntur superi-
oribus / ut cum Dionysio perhibente in grebāe
Quis est iste rex glorię: pro cuius rei captu at-
q; lūpidiori cognitione est aduertendum q̄ &
si omnis cognitio sit quedaz perfectio ipsius co-
gnoscentis / non tamen omnis cognitio est per-
ficiens simpliciter ipsum cognoscentem / Sed q̄-
dam perficit simpliciter. iiii. quedā secundū qd
Et perficientium simpliciter quędam perficit p-
mo / quędam secundo / Similiter etiam perficiē-
tium f3 quid quędam perficit primo quedam ue-
ro secundo. Simpliciter quidem & primo perfe-
ctum reddit uisio diuinę amplitudinis. Simpli-
citer autem & secundo quęcumq; ipso Deo re-
uelante qui est omnis ueritatis regula īmanife-
stantur: Secundum quid autem & primo cog-
nitio cunctorum uniuersalium per species concre-
atas cognoscentem decorat: Secundum quid &
secundo cognitio singulariū in genere proprio
Si itaq; angelus loquatur angelo de ignotis illi
ad quem fit sermo illa erunt singularia uel con-
ditiones singularium (Nam omnium uniuersa-
lium uniuersi habent cognitionem in natam)
Aut ergo loquetur de singularibus & eorum cō-
ditionibus prout a Deo reuelante illa accipiun-
tur. Et dicitur illuminare / purgare & perficē
& speciali modo loqui. Aut loquetur de singu-
laribus & eorum conditionibus in genere pro-
prio. Et dicitur loqui dumtaxat: Specialis ita-
q; locutio que est reuelatorum pertinet ordine
cōmuni atq; consuetiori ad superiores soluz: iux-
ta illud Glōfę super apostoli uerba. Si linguis
hominum loquar & angelorū / locutiones an-
gelorum / uidelicet specialis sunt illuminatio-
nes quibus superiores illuminant inferiores: Lo-
cutio autem de ignotis non reuelatis dicitur so-
lum locutio / non autem illuminatio: vnde qd
Dcus creature loq̄tur totū illuminatio q̄daz ē
Iccirco etiam distinctio locutionis quę illumina-
tatio: & locutionis quę solum locutio ita expri-
mitur atq; declaratur: ut illa locutio quę sit uo

traditione potest actu uel habitu cognoscere unum sine reliquo: puta G. sine K. aut A. sine B. ille non opus ut intelligat per unam rationem G. & K. siue A. & B. Hec patet quia posse illa seorsum habitu siue primo actu cognoscere. Et necessario simul primo actu cognoscere, infert ea oportere simul & non simul agnoscere ubi est expressa contradictio. Si omnis intellectus creatus potest noscere unam rem alia non agnita, & habere actu primo cognitionem G. sine K. & A. sine B. Hoc assumptum patet. Nam quemadmodum non concedit angelum nil etiam primo actu siue habitu cognoscere: ita & unum sine altero ut cognoscat contradicit minime. Qui enim potest omnino cognitione carere potest & aliqua carere, alia non carendo. Neque res cognoscibiles sunt in ratione cognoscendi colligate ut dicamus Triangulum cognosci non posse sine hyacinto, aut Rosam sine lapide & ligno: Nos quippe unum illorum absque alio & habitu & actu nouimus neque ergo intelligenti, neque rebus agnitis sic seorsum intelligi aut cognosci repugnat. ¶ Confirmatur autem enim potest sibi infundi cognitio unius absque cognitione alterius. Et habere quod intendimus. Aut non potest & sic neque Deus ipse cognitionem Rosae absque cognitione lapidis infundere ualeret quod nefas est homini christiano cogitare. Hec ex mente Scoti. Aduertant auditores per hanc enim agnoscent ea que obscure ipse posuit. **CHROSIVS.** Prima suarum rationum propositionem falsam uidetur posuisse forma namque solis est unica ratio producendi dissimillimas, ualdeque inter se res diuersas neque tamen habet unum obiectum adequatum in quo contineantur omnia a tali forma producibilia. Secunda etiam ratio peccare uidetur quia eadem forma solis non oportet ut habeat unum actum sibi adequatum sed plures. Simile non oportebit unam rationem cognoscendi habere unum obiectum primum siue presupponit ratio secunda neque unum actum adequatum. **BENI.** Negatur ab illo talis similitudo. Forma enim solis est uis illimitata, ad plures effectus & ipsorum est causa equiuocata: transtique operatio sua in materiam exteriorem licet

ipsa non dependet a rebus circa quas operatur sed potius e contra. Ratio autem cognoscendi a rebus dependet, & uniuoce producit. Est enim uniuocatio in completa tamen. Similis namque est species actu: Et similis est tam actus quam species rei cognite. Et unitas utriusque ab unitate rei dependet. Si militer forma solis non habet obiectum unum sibi adequatum: saltem extensiuue ut non possit in aliud Memorie autem adequatur intelligentia: tam intensiuue quia perfectiorem operationem nequit quam in ea producere: tam extensiuue quia extra illam nihil ualet producere. **BONDIVS.** Vinctum ergo scoti argumenta: Duo mihi abste nunc declarari cupio. ¶ Primum est an tu sentias cum Scoto & an Thomas quoque defendi possit. Deinde quid ad Thomae argumenta Scotus dicet.

¶ Rationes Thomae primum soluuntur. Deinde de controuersia inter ipsum & Scotum excluditur. **Ca. xiiii. BENIGNVS.**

Videt hac in re ego sentiam perspicies. Si primo quam facile Thomae soluantur rationes considera. Ad auctoritates illas ita respondet. Superiorum esse scientiam uniuersaliorem: quia limpidiorem, clariorem & perfectiorem: Quae scientia apertius excerpitur ex ea translatione quae est Linconien. Neque illa dictio scientia uniuersalior ex ui uocabuli denotat nisi id quod plurimum sit scientia superiorum, non tamen quae per unam rationem. Et hic uidetur mens ipsius ut superiores & plura uideant & eadem clarius intueantur. Ex quo soluitur ipsius ratio prima. Sat enim est ut ipsi angeli sint primo enti ea ratione propinquiores & similiores quia exactius cuncta intuentur & perfectius agnoscent omnia. Quid malles tu: una ratione cuncta agnoscere sed non clarius illo qui pluribus: an pluribus & totidem sed longe limpidius. **BONDIVS.** Quid uat uno uel pluribus uti incognoscendo, si tanta facilitate: tanta uelocitate tantaque claritate agnoscat ille una & hic pluribus rationibus: Num multitudo specierum onustiore & grauiore reddit intelligentem: **BENI.** Concedo ergo cuncta per unicum. **K.** intelligentem aut per **K.** & **A.** non esse perfectiorem eo qui per mille rationes intelli

geret eis. BINCIOLVS. Concedit forsan tãq̃
impossible apud ipsum. Quo tamen cõ:esso / ad
huc remanet alia ratio per quam probat eiusmo-
di abstractionem esse uana3 nihil autem Deus &
natura frustra & uanum facit. BENIGNVS.
Sic quoq3 (ut ais) accipi sña illa potest / Mibi
tamen uidetur illum uirum uidisse rationis illi⁹
solubilitatem & forsan etiam precedentium: atq3
illius quẽ alibi additur (uidelicet quicũq3 caret
agente intellectu / nequit species a rebus abstra-
here. Sed angeli eo carent quia non habent fantas-
mata / neque intellectum possibilem q̃ quandoq3
sit in potentia / ubi autem non est cuius est om-
nia fieri / ibi neq3 cuius est omnia facere & econ-
tra) Iccirco ultimo resoluit se in hoc certu3 / aliis
pretermissis dicens. Si et̃ habeant uirtutẽ abstra-
hentem ut probabile est / nõ tamen abstrahent:
quia frustra fieret talis abstractio quom̃ eis sint
in natẽ species. BOCIGNOLVS. An aliẽ suẽ
rationes necessario cõcludat / & si i aliquo peccet
ediffere. BENIGNVS. Omnis ratio bene for-
mata etiam si falsa proponat concludit necessario
prima tamen ratio Thomẽ potius est quidã mo-
dus rem persuadendi q̃ probandi. Inducit enim
assimili in spiritualibus sicut est in corporalibus.
Qua similitudine negata extinguitur tota argu-
mentatio quẽ tamen similitudo re ipsa tenet. Ita
enim uniuersi concedunt Theologi Deum ipsu3
illis spiritibus omnium rerum intelligendarum
natura ab ipsis (saltem uniuersalium) species cõ-
creasse: neq3 tamen sequit̃ Deum illas necessario
concreasse. Et ita illas ppriis uiribus reum co-
gnitionem habere potuisse aut ut arbuta quẽdã
uel insensibile & omnino inanimis truncos reman-
sisse. Eadẽ modo & subdicta eius ratio pcedit de-
clarando & modum degustãdi insinuando. Ita ut
sicut noster animus quia iunctus corpori a cor-
pore in intelligendo dependet / ita angelicus quia
uõ iunctus a corpore nullatenus dependet. Simi-
limodo q̃ sicut habentes intellectum agentẽ pos-
sunt abstrahere / ita nõ habetes nequeunt Scotus
econtrario arguit. Angeli habent uirtutẽ agentẽ
& possibilem. Igit̃ a rebus cognitionẽ suscipere
sunt idonei. Ans probat / quia nulla pfectio aĩẽ

quo ad intelligere est remouenda a priori intellectu
creato / agentem autem habere intellectum potius
gloriẽ est & decoris q̃ ignominie & dedecus. Si-
militer omnis intellectus receptiuus est possibilis
non obstante q̃ a principio & in primo instanti re-
ceperit. Sed tamen habent angeli. Igitur habent
intellectum possibilem. Cui autem est possibilis
illi & agens. Neque omnis uirtus agens abstrahit
a fantasmatibus. Neq3 angeli semper actu illud
idem intelligunt. Semper enim aliquid intelligit̃
nõ tamen omnia sed modo hęc modo illa nisi pos-
sint uniuersa simul cõplecti. Quod ut plurimu3
non conceditur. ¶ Primã etiam rationem ducit
ad oppositum opinãtis sic. Nil necesse eã Deo so-
lo causari nisi quod ab alio causari nequit sed co-
gnitio angelorum põt a rebus accipi siue solus in-
tellectus causet / siue et̃ res materialis cõcauset q̃
causam partialem nõ op3 semp nobiliorẽ esse pfer-
tĩ3 minus principalem neq3 re causata siue pducta
neq3 re patiente aut suscipiente / Corporũ at̃ cõ-
lestium qualitates nõ est possibile ab ulla creatu-
ra suscipi. Quare has oportebit Deum qui nõ de-
ficit i necessariis illis tribuere / illas uero cõgruũ
est ut tribuat at nõ necesse. Et ita perimit simili-
tudine3 de primis corporitibus & de primis creatis
spiritibus. Secũda quoq3 ratione cõtra ipsu3 ut et̃
eo modo. Omnis intellectus carens ex sui natura
re intelligibili dependet aliquo modo ab illa. S3
intellectus angelicus ex sui natura caret multis i-
telligibilibus nõ enim habet in se corpora. Igitur
ad hoc ut illa intelligat aliquo modo p̃exigit ea
& indiget eis. Ita q̃ quis Deus suppleat eiusmo-
di idigentia3 circa aliqua obiecta p̃specierũ con-
creationẽ: ipse tamẽ ex sui natura idiget obiecto-
tali ad intelligẽdum / si essentia sua nõ contineat
eminenter omnia intelligibilia ut omnes Theo-
logi fatent̃. Sola nãq3 diuina essentia i mensa conti-
net omnia intelligibilia & solus ille uilesceret intel-
lectus si aliqd quod nõ est ipse ad sui pfectionẽ
p̃exigeret. Anima itaq3 duplici mō a corpore
dependet et̃ in intelligẽdo angelus unico / Anima
certo & p̃exigit corpus intelligibile: ad hoc ut in-
telligat & pro statu uie dep̃det a corpore qd̃ ifor-
mat i cognoscẽdo: Necesse. n. est intelligẽtẽ ad

membrorum copulencia non abscondet. Igitur multo magis spiritus uidet in spiritu. Et per cō sequens non loquetur ei. Nam illa quę unus alteri loquitur abscondita sunt ab audiente / ut patet / Secundum itaq; Henricus est primo anuaduertendum Angelum singularia nō cognoscere primo: neq; per ullam rationem propriā Sed per uniuersale sibi concreatum: Quod probatur. Primo ex. ii. diu. unumquodq; sic se habet ad cognosci / sicut & adesse. Singulare uero nihil addit superesse uis nisi negatione; per cōsequens cognosci poterit sufficienter per ratioē ipsius uis. Et multas alias rationes iducit quibus probat Singulare nil addere ad uis: & ita nō cognosci nisi per illud. Sic autē angelus deuenit in notitiam singularis: Apprehenso & enim ipso uniuersali apprehēditur aliquo modo singulare / quom idēz sint excepta negatione: Et quia ipsius uniuersale est in singulari / Iccirco representatur intellectui / ut in illo est. ¶ Mouet ergo habitus intellectum terminatq; cognitionē ipsum uniuersale primo / Deinde procedit intellectus & agnoscit uniuersale ut est in supposito tamen adhuc per modum uniuersalis: Tandem illud cōcipit per modum singularis: Et progreditur cognitio ut patet quasi linea protensa / siue indirectum protracta / cuius primus punctus est ipsum uniuersale cognitum: Secundus est ipsum in singlī agnitum tamen sub ratione uniuersalis. Vltimus punctus est ipsum singulare Illud enīz in hoc progressu ultimo terminat cognitionem. Verum agnito uis ut est in uno singulari / agnoscit adhuc illud in alio / & in alio absq; ulla nouitate in conceptu ueluti si eadem albedo uideret in multis subiectis / si in multis simul esse possit. Atq; ueluti si unicus intellectus esset & abstraxisset uniuersale ab hoc fāsmate atq; illud intellexisset. Deinde applicaret se ad fantasmata alterius hominis / iterum illud idēz uniuersale perciperet: sed sub nouo respectu / Sic angeli illud idem uniuersale sub multis respectibus agnoscunt sine ulla nouitate cognitionis / Manet namq; idem primum actionis obiectum: Quis ergo alii angeli uideant formas

uniuersales in aliis / non tamen uident singularia q̄ illi uident: neq; uident eos illa uideri quoy nulla nouitas in aliquo absoluto ex tam multiformi singularium cognitione in angelo ponatur / Et ita quod unus intelligit / poterit alium latere. ¶ Nam & si unusquisq; posset deuenire forsitan uirtute propria in notitiāz oīuz singulariū existētū n̄ tñ n̄ existētū nisi p̄ reuelationē: Et ita poterit unus alteri loq; formando in seipso conceptum nouum de singulari uago / nō signato (Sicut namq; / neq; nos exprimere ualemus / alteri singulare nobis notum sub ratione signata: sed solum per proprietates & accidētia ducimus per singulare uagum in notitiam singularis determinati: Sic neq; angeli) Formato igitur conceptu talis indiuidui uagi: alius angelus uidet illum conceptum in ipsius mēte / ac siquid in libro exaratum quis legeret / Et percipit illud non solum prout est quid in se / sed etiam percipit illud tamq; adhuc aliqua ex parte latens / ueluti & nos sermonem alioruz de talibus ignotis percipimus quidem quid dicunt: atq; confuse illos nobis illa enarrat agnoscim⁹. Format p̄inde angelus inspiciens atq; quasi legens consimilem conceptum in se de illo singulari sub ratione uniuersali: & indeterminata / & ea de re dicitur audire. Neq; enim differunt in angelo uidere & audire. Et quis ipsum intelligere sit in se quoddam loqui / ille tamen secundus conceptus qui ordinatur ut alius uideat: occultamentis proprie / est quedam locutio.

¶ Habemus ex his non solum angelos loqui / sed etiam eo modo loqui: Et quę sint illa de quibus loquuntur: quia singularia reuelata / Et q̄ pacto illud sit ignotum audienti / ne uideantur frustra tali locutione / aut superflue pollere. ¶ **RANEVS.** Ista opinio pleraq; correptione digna uidetur ponere. ¶ Primo quidem non admittimus singulare sola negationis additione ab uniuersali differre / Sed non sē singula hīc probanda: Sed precipue illud est improbable: ut singularia & ipsorum uarias condiciones & transmutationes possit representare: habitus uelut aut spēs / aut Idea etiam quę i mente diuina

¶ Secundo Non est conueniens angelum esse nudum. quod esset alium / si ex sese ueluti nos per frequentes actus generaretur habitus in ipso Oportet ergo ut ipsis concreatur. Tertio. Tūc homo perfectissime agnoscat quum ex habitu nouit. Igitur habitus ponendus est in angelis / Consequencia hæc probatur Dionysii dicto Supremum inferioris iungitur infimo superioris ut ubi definit homo: ibi angelus incipiat. Quarto habitus absque specie sufficit: Species sine habitu ad perfectam cognitionem de re habenda non sufficit. Relinquatur ergo tanquam superflua hæc. Ponatur in angelo habitus. Quinto uoluntas non eget specierum pluralitate ad hoc ut uelit hoc aut illud: Igitur neque intellectus perfectus Qualis est angelicus. BENIGNVS. Prima ratio probat solum habitum esse rationem intelligendi ex his que sunt in anima. ¶ Secunda ostendit illam oportere concreari / Tertia dicit esse ponendum necessario. Reliquæ due species ab angelis excludunt: Ac si argueret aut specie cognoscunt angeli aut habitu. Sed non specie. Igitur habitu. Quauis ultima etiam ostendat non indigere illum intellectum pluribus habitibus ob sui perfectionem Sic rationes ipsius procedunt. SOR. Vm rationum delibauit: ut etiam eas solueres & opinionemque ut iam coepisti improbares cuperem.

¶ Henrici opinio improbat & ipsius rationibus respondet. Cap. xi. BENIGNVS.

Tria sunt in anima subintelligenda que manent potentia que anime eadem: habitus qui pene in debilis & passio hoc est species que etiam incorruptibilis. Unde & in principio per her. nomine passionis conceptus & species intelligendum innuit Quando autem ea que in uoce / sunt notæ earum passionum que in mente. Plura tamen illis sunt in anima transcendentia ut actus & dispositio (quæ nos in predicamentis nostris eam operatione & actum posuerimus) Passio quoque consequens actum ut uoluptas & dolor non diu manent. Negatur ergo que passio hoc est species non sit ratio intelligendi Enim uero philosophus sibi nomine passionis non accipit speciem: quia subnectit. Affectus au-

tem seu passiones uoco cupiditatem / iram / metum / audaciam / desiderium / emulationem / Triangitur sunt in anima operationum humanarum principia. Aliqui enim operantur consuetudine & habitu / aliqui passione / omnes certo potentia Species solum est causa intellectiois non autem actionum moralium / Idcirco pretermissa est ibi a philosopho. Potest etiam dici Habitum nomine ibi denotari duo & speciem ipsam / & exactibus reiteratis acquisitam qualitatem: Nam & philosophus primum actum sciendi scientiam & habitum uocare uidetur. Sicut namque habitus ita & species mentalis indebilis / immo & magis. Ideo notent Scotum auditores sui. Dicit enim habitum esse uniuersale per accidens ipsius speciei quia predicatur de specie ratione talis indebilitatis quam importat seu cõcernit philosophus nepe (ut in predicamentis constat) omnem qualitatem diurnam & uix debilem uocat habitum Esto itaque habitus talem indebilitatem importet: que accidit speciei / & aliis pluribus: predicatur utique de specie per accidens. Tunc ad rationem Henrici Concedemus habitum hoc est speciem esse rationem intelligendi. Secundo eius fundamento respondeo ita. Ad uitandum illud inconueniens fat est angelum habere species rerum omnium impressas. Videtur quoque in ratione illa innuere / habitum infusum esse similem huiusmodi acq̃sito / cuius oppositum nos ostendimus. Tertii argumenti consequentia negatur: Neque bene probat Dionysii auctoritate. Nepe Maximus inferioris non est minimum superioris formaliter / putat uero in inferiori reperit. Sic namque est aliud tale in Deo: quæ est in nobilissima creatura. Quod ipsi abhorrent. Oportet que supremam perfectionem bruti forma ipsa collocare in homine. Quod dicitur non licet: Ita. n. dicitur nobilissimi bruti esse in homine. Sat ergo est ut eiusmodi perfectio inferioris sit eminenter in superiori. Ita ut gradus intelligendi perfectissimus inferiori sit infimus superiori: nec tamen oportet hunc gradum eo modo esse in superiori quo est in inferiori. Deinde probatio illa non conducit probanti. Nam secundum ipsum angeli neque se neque alia / natura propria / per essentiam agnoscunt / sed ille habitus est eis

ad hoc ut audiat / sed oportet esse alium intelle-
ctum audientis ab intellectu loquentis . Nemo
enim proprie loquitur sibi ipsi . Quādo postea
infert ergo ille qui audit poterit habere cogniti-
onem distinctam de re non existente / cuius ne-
q̄ speciem unq̄ habuit / neq̄ illam unq̄ nouit .
Concedimus consequentiam : Non enim sumus
Platonici / ut prius nota soluz discamus : Sed di-
scimus ignota : & audimus noua . De talibus ta-
men secundum illam opinionem non soluz cau-
sabitur in audiente āgelo cognitio : sed etiā spe-
cies illius rei . Et prius natura species q̄ cognitio
Quā deinde querit qualis sit cognitio illa : Di-
cimus q̄ potest esse abstractiuam & per species
p̄infusam / Immo si a primo actu talis cog-
nitio causetur qui sit perfectus per solam speciem
& non rei in se presentiam / semper in audiente
causabitur notitia abstractiua / Si autem prim⁹
actus sit constitutus ex intellectu & re presente
poterit in illo angelo causari notitia intuitiua /
Terminabitur enim ad rem in se . Sed illud rudi-
culo habendum : ut si possit quis causare recor-
dationem alicuius in se / q̄ possit etiam eam ca-
usare in alio . Recordatio namq̄ habet p̄ re pri-
mo cognita propriam operationem transactam
unusquisq̄ & enim recordatur eorum quę ipse
uel uidit / uel sensit / uel intellexit / uel appetit
aut uoluit / uel gessit / Quis ergo illius cuius re-
cordatur / possit angelus notitiā producere i an-
gelo : non tamen talis notitia in audiente dicet̄
recordatio quia non cognitio alicuius actionis
proprie transactę : hoc patet quia & nos possu-
mus alius ex primere quorum meminimus / ne-
q̄ tamen audientes meminerunt / sed bene per-
cipiunt : res a nobis memoratas . Quā ulterius
deducit q̄ tunc posset causari notitia conclusio-
nis alicuius quę nequit cognosci absq̄ alia con-
clusionione uel p̄missis prius notis . Dicimus si cō-
clusionione illā sit impossibile intelligere sine ali-
cuius prioris cognitione / tunc āgelus perfecte
docens non causabit cognitionem illius absq̄
cognitione illorum : quoruz cognitio necessario
p̄exigitur . Nil itaq̄ ad rem . Illud quod deni-
q̄ assertit posse nesciri ab audiente in coetu ange-

lorum existente quis locutus sit : Non putam⁹
illud esse inconueniens : Nam est enī de substā-
tia auditōis scire quis loquitur : sed aliquo mo-
do concipere ea quę dicuntur a quocumq̄ dicā-
tur . Potest tamē inter multos unū audiens nos
se / ut Michael sit quia uidere posset ipsum so-
lū causare aut causasse talem cognitionem : vi-
dendo enim actum primum / uidet etiam ipsius
relationes siue actiones / aut dictiones . videbit
ergo (si ut ait omnes uideat) in quo sit relatio
talis uidelicet causationis : Immo etiam & uoli-
tionis / uidet enim illum uelle / aut etiam uoluis-
se : quia etiam respect⁹ habent aliquam entita-
tem quę non subterfugit rationem cognoscibili-
lis . Potest quoq̄ eo modo loqui superior inferi-
ori atq̄ anīmę : Immo & demoni / quia suscepti-
uum est eiusdem rationis intellectus enim est e-
iusdem rationis in illis omnibus quamuis ef-
sentię differant specie / Et ita ratio illius opi-
nionis quā defendimus uera est / & in uero fū-
datur : Neq̄ instantia de homine iuuat arguen-
tem : quia homo pro statu isto non est sic : neq̄
actiuus neq̄ passiuus : sed tamen in acquirendo
q̄ in cōmunicando scientiam dependet a sensu /
Et utitur instrumētis corporeis : Et si memoria
posset producere / non est tamen mens alterius
hominis susceptiua cognitionis nisi p̄ uio sen-
su . Omnis namq̄ nostra cognitio ortum habet
a sensu . Similiter instantia de uoluntate non co-
git nos in oppositum . Diximus namq̄ in supe-
rioribus uoluntatis actuz a nullo extrinseco pre-
sertim creato produci posse . Memento illorum
in hoc enim congressu dicta sunt . Eant igitur
captiosę rationes illę : Neq̄ nobis tam ingenio-
sam opinionem subripiant . **GONDOLVS**
Quid de suo modo ponendi dicendum censes .
BENIGNVS . Ego si ualarem etiā ipsius opi-
nionem defensarem . Si posset intelligi angelos
posse eiusmodi signa causare / quę cogitationis
uel rerum cogitatarum essent presentatiua : Sed
quę sint signa illa : & quo pacto causentur / nō
constat . Quia etiam dicit Soli Deo natura esse co-
gnitas cogitationes cuiuscūq̄ alias improbauim⁹ .
Ponitur & alius loquendi modus : & residua

Veri etiam solet An ipsi angeli cuncta
creata suis propriis & singulis agnoscat
similitudinibus utque inquisitio clarior
euadat Quid sint hec similitudines prius
aperiendum esset. **BENI.** Querunt sapientes que
pacto noticia rerum generetur in animalibus. Lu-
gatur enim cognitum cognoscenti: neque tamen se-
cundum substantiam iunguntur. Non est quippe
lapis aut rosa in anima: neque anima transit in
illa ut eis copuletur. Cognitio tamen fit per assi-
milacionem: Assimilatur namque cognito cogno-
scens: nihil uero agnoscente transit in re: cogno-
tam. Oportet ergo ut a cognito ad cognoscentem
similitudo transfundatur. Quod quidem in his
que uisu percipiuntur liquido constat. Vidisti
sepe numero in basilicarum atque edium pauimen-
tis rubeum & uiridem colore: a uitreis fenestris
eiusmodi colore ornatis: solis transitu deriuatum
non quidem ut sol transiens sit deriuationis. ad
equata causa: sed ita forsitan specierum uisionis.
Sic sic nimirum omnis color: atque quicquid lu-
cet: producit in medio suam similitudinem quam
speciem siue formam siue exemplar appellant.
Hec denique similitudines concatenatim admodum
pyramidis multiplicatę: deueniunt ad pupillam
(ita ut conus pyramidis pupillam contingat: ba-
sis uero sit in ipsa re que uidetur) tandem in me-
dia fronte (ut multis placet) ubi duo se interse-
cant nerui fit (ex tali & specie & ipsa potentia que
uisus dicitur) uisio: siue actus uidendi. **SOR-
GIUS.** An una species aliam causet uel omnes
a re ipsa ordine quodam causentur non declara-
sti. **BENIGNVS.** Si tanta uirtus obiecti fuerit
ipsa uniuersas producit species non quidem unam
per aliam: sed unam post aliam: Ita ut prius na-
tura sibi propinquiorem posterius remotiorem
causet. Si quoque uirtus obiecti eo usque non attingat:
neque in producendo preueniat: poterit spe-
cies gigni etiam a specie. **SORGIUS.** Plato uisio-
nem putauit fieri extrahendo. Ex oculis e-
nim egreditur uirtus & obiecta ipsa contingit:
Et ita uisio gignitur. **BE.** Uisio est inuidencie non
in re uisa: obiectum ergo non in se sed in uiden-
te imprunit uisionem media specie ad ipsum tra-

ffusa. Cuius signum est: quia uidente in tenebris
existente & obiecto illustrato uideri poterit: eo
quia obiectum illustratum transfundit de se ima-
gines etiam per tenebrosa: Ipsum autem si in te-
nebris sit & oculus in lumine non fiet uisio quia
uirtus de tenebris: uisionis causatiua: emergere
nequit. Aut ergo & uidens & uisum in lumine:
aut uisum solum oportet esse ad hoc ut uisio gigni-
gnatur: Si utrumque sine lumine sit uel obiectum
solum: uisio profus gigni non poterit. Ob re-
uerentiam tamen Platonis dici posset ab oculis
quoque uirtutem quandam transfundi ad obiecta
sed non ea uirtus species est aut forma uisionis cau-
satiua. Egrediuntur certo ex oculis siue spiritus
siue uapores: quidam qui in menstruo fluentibus
specula clara maculis tingunt. Suntque malefici
quorundam oculi (ut aiunt) atque fascinatores.
Sed mittantur hec. Hec igitur similitudines siue
imagines rerum: ad cognoscentem transmisisse:
dum in sensu sunt sensibiles: dum in intellectu
intelligibiles siue intellectuales dici solent. Et pu-
to hic esse errorem: Non enim sunt dicende spe-
cies sensibiles: aut intelligibiles: sed potius sen-
sibilis in casu genitio uel sensibilibus similiter
intelligibilis seu rerum intelligibilium. Sine his
neque sensu neque intellectu quicquam percipere possu-
mus. Has autem in sensu: sola obiecta uel speci-
es alia: in intellectu uero fantasma cum agente
intellectu conficiunt. Et eo modo hec forme in-
ter sese drant: quo & res ipse a quibus progrediuntur.
Plato autem censuit eas a sensibus nostris concreatas.
Quam non in scire reminisci quoddam credidit. Que
opinio necessaria suis principiis erat: Queris itaque
an Dominus opifex summus: angelicos intellectus puros
& nudos (ueluti pathetica imo & christiana opi-
nionem nostram) creauerit: An plenos formarum &
exemplariorum quibus cuncta creata noscere possent.
Et an potuerit eos nudos creare. Hec te inquirere
puto. **SOR.** Id certo inquirere. Et in ea re opinionem
Henrici iam accepi Qui unico habitu in uiso cuncta
posse creata intelligi arbitratus est. Sed rationes ipsi
us neque bene capio: neque soluere scio. Inducit pri-
mo per se tria sunt inquirens in anima & a simili
in angelo potentia: passio & habitus: Sed ratio intelli-
gendi angelis non est potentia neque passio. Igitur habitus

BENIGNVS.

Primo ista quaz Georgeus ultimo at tulit supra cunctas & subtilis: & un diq3 exacta uidetur. Neq3 ulla in ea difficultas nisi quia ponit pro se p/ duci effectum in passo distante nil agendo i me dium / Et ut eiusmodi difficultas penitus exclu datur accipite in simili. Exploratum certo do/ ctis uiris est / ut omne cognitum ab angelo in/ feriori sit uel possit eque perfecte aut etiam exa ctius cognosci a superiori: Sed angelus inferior potest seipsuz notitia intuitiua cognoscere / igit tur & superior illum cognoscet intuitiue / Sem per enim intuitiua perfectior est q̄ abstractiua. Hęc autem cognitio non fit per ullam speciem aut habitum qui rem presentet etiam ipsa non existente / Sed gignitur a re existente in intelle ctu creato / & sibi moderate presente. Neq3 tam talis notitia transit p̄ medium. Secunda opinio etiam non displicet presertim si teneatur cogni tionem unius non posse uideri sine nutu uolū tatis alterius / Secus enī frustra manifestare uel lent que manifesta iam eis essent. Nec non & ad miratio insurgit: quo pacto quis suas cogitatio nes ab altero uideri permittere possit / si ille nō sit natus eas uidere secundum eos. **PVTEVS** Contra conclusionem istam in se non ut firmis sum; tuę contradicaz sententię: sed ut ueritas ip sa lucidior cunctis reddatur / arguitur multifa riam / & primo sic / Frustra & inaniter uidetur angeli loqui / quom omnia sint audientibus an te q̄ loquantur nota: Sed opinione illa unusq3 q3 potest in alterius mentem prospicere & uni uersa ibi latentia cernere: Neq3 enī cognitio ma gis latet (sicut neq3 intumior est) q̄ potentia uel essentia / Neq3 suo uelle angelus potest / suā co gnitionem / suumq3 amorem celare Nam ipsuz uelle quo alia operit & occultat alio quodā uel le occultabit. Et procedetur per in uia & imea/ bilia. Deind: Quemadmodū sese habent prima corpora ad alia: ita & angeli tanq̄ primi intelle ctus creati ad reliquos ut puta ad humanū: Sed illa corpora prima / habent cognitionez sibi cō creatam / neq3 illā per motum acquirunt: Qua

re conformiter arguendo / angeli etiaz habebūt suas perfectiones sibi inatas **GRADIVS.** Ad istud posterius satis patuit in secundo cōgressu Memini namq3 illam rationez ibi fuisse solutā Ad priorem illam dico / q̄ sicut secundam opi nionē tenēdo angeli boni cognoscunt sefe mu tuo / locutioq3 nō sit omnino necessaria / Sed p̄ statu quo fuissent in uia / aut non beati / sic pos sent loqui: Ita & secundū tertiam opinionez lo quuntur quidez q̄uis etiaz sine tali locutione il le qui audit illa intelligere possit / potest & enī is prius illi cognitionem imprimere q̄ ille qui au dit perspiciat: Aut forsā lege diuine / ita decre tū est ut mutuas operatiōes mētis uideēt nequeāt Loqui ēt possunt de notis / ueluti & nos facim⁹ Confabulam⁹ namq3 sepius & conferim⁹ nota Incitam⁹ p̄terea ut loci a nobis placent contē plent / Quia ergo ēt angelus q̄uis possit contē plari que sunt in mente alterius: tam ēt potest i alia; rerum cōsideratione occupari: Iccirco ille potest i illo causare spēm uel cognitionē ut ip/ suz aduertat ab aliis & ad se conuertat: Nō itaq3 frustra ponitur locutio angelorū: Minus q̄ ne cessariū est angelus cū Deo loq / loquunt tū / n3 sua locutione q̄cā illi imāifestū aperiant. Sed solum qa aperire cupiunt / Cordis desideria cla māt coram Deo / iuxta illud Desideriū cordis e orū audiuit auris tua.

Obiectionū Gregorij d̄ Arimino cōtra dēaz opinionem solutio: Et suę opinionis positio
Caput. .ix. **CERVIVS.**

Vnt & alię rationes: quas Gregori⁹ Ariminenis contra Tertiam opini onem induct: Arguit autem sic. Si Angelus potest causare notitiam in alio / que dicatur auditio / poterit eam causare e tiam in seipso / Est enim intellectus ipsius eius dem rationis cum intellectu alterius / Ergo ha bebit simul duas notitias de obiecto eodem / u/ nam que erit prior qua intelligit solum / alterā que effectus est posterior q̄ audire dicitur / Ex quo sequentur duo contra opinantem : Erunt namq3 duo actus perfecti simul uidelicet cogni tio que non est auditio: & que auditio dicitur.

Quom certum sit angelos secundum Theologos non intelligere res alias a se per essentiam propriā.

¶ Et omni intelligenti sit opus assignare rationem qua intelligit. ¶ Angelos quoq; suis rationibus res intelligere & abentes & que non sint / oportebit. Agnoscebant enim res antequam fierent / & agnoscunt multa que ab eis distant / & quorum non habent notitiam intuitiuam in genere proprio. ¶ Et hoc fieri nequit sine aliqua talium rerum similitudine impressa siue infusa.

¶ Neq; illa similitudo est habitus qui nascit ex sepius elicitis actionibus (precedit enim omnem actionem) & mentis operationem. Que tñ similitudo habitus dici potest / gratia sue indelebilitatis & stabilis permanentię: Erit ergo species intellectus / representans obiectum distincte ut imago ipsius & quo ad fieri potest perfecta similitudo. ¶ Quo fit ut diuersarum & contrariarum rerum non possit esse eadem similitudo: sicut nec ē una res a qua summat talis ratio / que in q̄ res contineat talia plura. ¶ Tot ergo sint eiusmodi similitudines tam insuperioribus q̄ inferioribus quot & res diuerse aut oppositę & que nequeant eadem similitudine ostendi oportebit. ¶ Rationes illas res cognoscendi que natura sint precedentes rerum essentias & que sint uniuersales & plurimarum rerum non compellor ulla ratione ponere q̄uis neq; ponentem (si eo modo quo diximus intelligat) euidenter improbare ualeam.

BONVS. Si angeli Deum distincte agnoscerent nōne unica similitudine uniuersa intelligerent? BENI. Concessa specie / distincte diuinam naturam ostendente: cōcedere poterimus omnes angelos unica specie uniuersas rerum naturas intelligere. Ducit enim illa ī cognitionem omnium / quando ducit ī cognitionem Dei distinctam / in ipso enim uniuersa eminentius & limpidius q̄ in seipsis continentur. Concludamus ergo angelos omnis pluribus rationibus plura intelligere: uel unica omnis cognoscere omnia. Et creata / & in creata. Hęc sunt que in hac re nos sentimus. BONVS. Pulchre admodum conclusisti. Veruz uidentur quoque: angelis una specie obiecti creati cuncta prospicere posse. Si enim species sint sicut

numeri ut dicitur octauo diuina / in quibus species continebit cunctas qui ergo uniuersa in se perfecta illam agnosceret & omnia in se similitur intelligeret: V eluti perfecte agnoscens numeruz maiorem agnosceret & minorem. Confirmatur quia res se continent ueluti figure quedam / ut habetur secundo de anima de intellectu anima: sensitua atq; uegetatiua nostra enim alias duas sicut quadrangulus Triangulū & biangulum (quan sit rogato) cōtinet. ¶ Preterea nihil re materiali imperfectius potest esse perfectio angeli qui omnino caret materia. Sed similitudo rei materialis est imperfectior ea quia est uel potest esse effectus ipsius. Igitur non potest esse perfectio angeli qui omnino imaterialis. Quod enī imperfectio re imperfectius / nequit esse perfectioris perfectio. Omnis autem species & ratio rem cognoscendi ē ipsius intellectus q̄da; perfectio naturalis. ¶ Deinde sicut cognoscunt seipsos propria essentia: ita unamquaq; essentiam sicut & propriam se ipsa mouente agnoscent & unaqueq; res erit sibi ratio cognoscendi. Et exactiori modo q̄ per speciem. Causa enim prima plus influit q̄ secunda: plus ergo influet essentia lapidis q̄ species ad suaz cognitionem. Confirmat̄ propositionum principale per exemplum Thomę: Nam sicut intellectus noster perspicacior plura deprehēdit ex una ratione. Sic & angelicus. CHROSIVS. Ad hęc breuibus illud quo species assimilantur numeris dico philosophum ibi ut nōnulli aūt loqui de speciebus sub alternis quod ex eo constare ualebit quia in prima proprietate numeri dicit numeruz resolui tandem ad indiuisibilia. s. ad unitates similitur & specierum diffinitiones. Quod uerū est de speciebus subalternis. In quibus opz deuenire ad ultimū quid & ultimum quale. Sunt quoq; re ipsa species uniuersi similes numeris quia nunq̄ duę reperiuntur eque perfecte. Neque tamen superior continet omnem perfectionem inferioris. Non enim omnem entitatem leonis includit homo aut uaccinii Rosa. Neq; species uniuersi solis negationibus differunt aut entitatum additionibus: s; etiam suis propriis differentiis. Et concedimus animas se se habere ut figuras quasdam / nō tamē

fantasmata conuerti: & cognitionē intellectiua or-
tum habere a sensitua & quo ad hoc bene cōcedi
tur modum itelligendi correspondere modo essen-
di. Quia. n. aīa est forma & actus corporis iccir-
co itelligit deseruiente sibi corpore. Angelus mi-
nime. Sed nō sequit̄. Igitur itellect⁹ q̄ nō est for-
ma corporis nō dependet a corpore ut obiecto in-
telligibili. Sed bene ut organo uel istrumento co-
gnoscendi. Neque tamen anima frustra unī cor-
pori ēt si absq; illo itelligeret. Sicut erit ī beatitu-
dine ubi aīa absq; medio fantasmātū attinget di-
uinam essentiā in se & omnia q̄ itelliget uel attin-
get absque medio uel saltē attingere poterit. Vni-
tur. n. corpori ut illud pficiat: ut illi uitā tribuat
ut resulet hō totus ex p̄tium unione. Anīa nam-
que sine corpore uiuere & operari pōt. Corpus si-
ne anima nō pōt anima sine humanitate nō solū
uiuere sed ēt beate uiuere potest, hō absque anīa
neque beate neque omnino uiuere aut eē pōt. Vi-
de q̄ quātaque bona corpori hūano hominique
īpsi pp̄ animę corpori unione obueniunt. Anīa
igitur & sine corpore organico existens a corpo-
re ut obiecto dependet, & in corpore inanens nō
per corpus itelligere ualet. Nō ī cōuenit itaque
angelos a rebus noticiam accipere posse.

¶ Angelos a reb⁹ noticiam accipere posse & sin-
gularia percipere. Ca. xvi. PVTEVS.

Vid ex his concludēdum & quę opinio
potius sequēda, an quoque angelis spe-
cies omnium singularium sint cōcreatę
inuestigandum. BENI. Si angeli ta-
lem haberent essentiā ut ipsa mouente cuncta sal-
tem īferiora cognoscere possent ut nōnulli philo-
sophorū putauerē tūc n̄ oporteret eos a reb⁹ noti-
ciā acquirere: nūc at̄ q̄ id Theologi respuūt: oportet
dicere alterū eduob⁹. Aut species omnīū rerū
eis necessario cōcreari aut eos a rebus sciam cape-
re oportere, absurdissima quippe res mihi uideēt
opinari, eos si sibi dimitterent̄ uiliores nobis esse
nos. n. pp̄riis uirib⁹ scientes euadimus angeli nil
scire ualebunt nisi eis in primā. Hoc certo quia
opinari nō ualeo cōfiteri erubesco. Neque uideo
ullā necessitatē cōcreandarum sp̄erum aut nāque
illę sunt ab eis re distinctę. Et tunc poterit Deus

eas nō cōcreare. Creetur igitur angelus purus &
nudus, creetur & anima ī humano corpore, p̄-
stantior erit hō angelo. Habet. n. uirtutē acquirē
de scīę angelus p̄petuo sine ulla cognitionē mane-
bit. Quis id cogitare quis opinari aut dicere aude-
bit: aut illę sp̄s nō sunt ab angelo re distinctę, &
ita necessario cōcreabunt & nō mēdicabit neque
rebus creatis indigebit, sed tunc sequēt angelos p̄
essentiā propriā cuncta itelligere, si species om-
nium sint idē sibi realiter. Sed hoc nefas putant
Theologi. Thomas igit̄ ita nunc se habere asserit
ut angeli a rebus noticiam nō accipiant eo q̄ eis
rerum sp̄s cōcreatę existunt. Nam Augustino
teste quę īfra angelo sunt ita creant̄ ut prius fiāt
incognitione itellectualis creaturę deinde in ge-
nere proprio. Si ergo iterum eandē coguitionē a
rebus acciperent frustra id facerent loquendo de
noticia abstractiua Scotus aut̄ loquit̄ de possibi-
li: possent. n. sp̄s rerum si eis de essent adipisci.
PVTEVS. Lētor nō parum de tam enucleata
cōclusionē. Et addo angelos ēt re ipsa noticiam
intuitiuam a reb⁹ accipere. Nulla. n. sp̄s cōcrea-
ta ēt si illa sit essentię diuinę p̄bet de rebus cog-
nitionē ituitiua. Et ut id lucidius appareat quęro
iterum an singularia & contingentia agnoscant
Angeli & quo pacto & uidebit̄ an in scīa siue co-
gnitione pficiant, & de nouo aliquid itelligāt
BENI. Negauit Auerro. & pleriq; ipsum secū-
tur itelligentias singularia horū īferiorū agno-
scere contra quos arguit Thomas primo Theo-
logice quia omnes sunt administratorii spiritus
pp̄ nos missi: prouidere aut̄ singulis hominibus
nisi eos agnoscerent nō ualere. Deinde philoso-
phice. Nam ponunt̄ in philosophia orbium cele-
stium motores & q̄ mouent intellectu & uolun-
tate & motum illum dirigunt ī bonum & salutē
horum īferiorum. Quod sine cognitione fieri ne-
quid ab eis qui dirigunt & nō dirigunt. Deinde
quia talis est ordo rerum ut quo sunt supiores eo
habent uirtutē magis unitā & ad plura se exten-
dentem sicut patet de sensu comuni respectu sen-
suum exteriorum, Eodē mō quia angelicus intel-
lectus est superior humano, agnoscet unita uir-
tute & uniuersalia & singularia q̄ homo agnoscit

ducunt i medio: Non. n. transit ille effectus per
 mediu sicut species coloris / Et quis illustrat ip
 sum mediu hoc nil facit ad rem / na & si no il
 lustrarent mediu / adhuc tam illud produceret
 in uisceribus terre / Na uirtus solis et ubi no il
 luminat agit / & ubi illuminat non agit illud:
 Ex quo patet illas actiones segregatas esse non
 sub ordinatas / Piscis quoque quidam reddit ma
 num rethe tangentis stupidam / neque tamen con
 tingit manum / neque retha obstupescunt / aut ul
 la nobis nota alteratione imutantur / Et si uis
 contendere ut etiam rethe imutetur imutatione
 ignota. Et ego dicam angelum etiam / mediu
 alterare nobis incognito modo. Omne preterea
 corpus generans non contingit passus nisi secun
 dum superficiem / neque tamen in sola superficie
 agit. Immo intro attingit illius intima: ubi tam
 non est per essentiam neque per contactus mathema
 thicu siue realem ut suo extremo tangat intima
 passi. Sat ergo est passum tangi tactu uirtuali:
 hoc est ut in se recipiat effectum uirtutis agētis
 Et ita uis tangitur a colore: quia suscipit spe
 ciem ab illo transfusam: & si color posset produ
 cere uisionem in aiali absque specie preuia / tangeret
 uirtutis sue brachio ipsam potentiam: Quicunque
 .n. aliquid in aliquo iducit: tangit illud. Acci
 dit ergo ut agendo in terminum / prius agatur
 in mediu / Et quia uisibile prius producit speciem
 de hinc ipsa specie media / uisionem / Et ipsa spe
 cies prius nata est gigni i medio que in organo: Ic
 circo si mediu nullus esset / sed uacuum / nil uide
 retur. No. n. posset species gigni i medio: Et si
 non i medio / neque i organo / Quod si obiectu pos
 set uisionem causare absque specie preuia / causaret
 utique i organo absque illius causatione in medio /
 quia mediu non est capax uisionis / & obiectus
 haberet actu primu perfectum respectu uisionis
 Quia uero obiectu non est i actu primo perfecto
 ad uisionem producendam / Sed solum est producti
 uum speciei que cum potentia simul reddit actu pri
 mum uisionis / Et ipsa potest recipi in medio /
 antequam i organo / eam ob rem nequit uisio illico pro
 duci i organo. Quia uero angelus habet in se ac
 tu primu producendę cognitionis i apto nato: Ic

circo no est opus preuia specie: Si quoque specie pro
 duceret illa no est susceptibilis a medio. MEN.
 Forfan ideo uacuo posito nihil uideretur / quia o
 portet agens & passum esse in loco si quod copo
 ra sint localiter / si autem spiritus diffinitive. Et si o
 portet ea esse sic i loco / oportet et iter ea si distet
 esse mediu quo sic possent esse i loco / Et hoc pa
 cto et angelus nequiret i angelo distate produ
 re cognitionem per uacuum / sicut neque si ipse esset
 i uacuo qui producit: aut ille qui suscipit / Et sic
 etitas medii iter distantes requireret non ut ali
 quid suscipiat / sed ut quod requisitu ad hoc ut age
 tia limitata ualeat agere / GEOR. Sic et posset
 dici Tamē si angeli ante mundu sensibiles creati
 fuissent / potuissent mutuo loqui absque hoc quod
 i loco ullo fuisset / De corporibus potius illud quod
 ais concluderet. MEN. Sed quod ad illud. vii. phi
 si. dices GEOR. Agens tangit passus / & est si
 mul cum passo trifaria disiuctive / aut. n. tangit
 re proximu passum / quoniam illud est eiusdem rationis cum
 termino: Aut alterius & tunc recipit formam alterius
 rationis: aut tangit uirtute: & hoc pacto omne agens tan
 git passus: no quia sit ibi essentia ubi passu / neque
 ut potentia sua propria forma sit ibi / sed quia uirtus
 sua hoc est effectus uirtutis sue est ibi. Ad scdm que
 distatia quia forsan imoderata est impedimento alias
 deum est. Ad tertiu posset ita rñderi ut queadmo
 dum idē ignis multa simul adurit atque calefacit si
 multa sibi applicent. Immo quotquot applicari pos
 sunt / Similit sol plurimos effectus simul producit:
 Ita & angelus primas spes atque cognitiones i diuer
 sis susceptiuis gigner ualebit. Neque uerū est ut u
 na queque sic ipsum adquet ut aliam sibi gignere
 non ualeat / Sed bene posset una queque uirtute su
 am adquare sic & uirtus sua / nullam cognitionem
 perfectiorem illis producere possit / Eni uero ne
 queunt infinitas simul producere: Omnis namque
 creata uirtus sicut intensiue ita & extēsiue finita
 est / no quidē quin successiue possit progredi abs
 que termino / sed quia simul nequit producere infi
 nita. Na & si Sol successiue possit infinita no tñ
 simul: Sed quid sit in re iam audiamus.

¶ Corroboratio Tertie opinionis & quarum
 dam rationum contra eam exclusio. Ca. viii.

Discursus autem eius non est in cognoscendo u-
num per aliud: sed potius unum post aliud / cu-
ius rationes hic non assero: alias Deo duce alla-
turus. **GEORGEVS.** Solemnis doctor ille ap-
pellatus extitit. **Habuitq;** ingenii acumina non
parua: Neque tamen (ut homo) potuit sem-
per ad rem prout decebat accedere. Ipse de illis
est qui nostro intellectui subripuit species re-
rum intelligibilium quas in angelis coactus rei
ueritate concessit. Non enim habitus illi ange-
lici sunt pares aut similes habitibus humanis.
Nempe hi nostri promptum & facilem dumta-
xat reddunt intellectu; ut agnoscat & contem-
pletur: neque in ipsis relucet obiecta: In illis
autem angelicis resplendent (ut aiunt) quęcum
que ab eis suapte natura cognosci possunt: No-
mine itaq; cum nostris conueniunt habitibus:
re certo speciebus & similitudinibus in anima e-
xistentibus extat similiores. **MENTIVS.** Po-
neret forsitan Henricus illum habitum / qualita-
tem talem: quę & habitui nostro & speciei equi-
ualeret. **GEORGEVS.** Nouam eo modo con-
strueret philosophia; Neq; pro se philosophū
recte induxisset dicentem Tria esse in anima /
potentias / habitus & passiones / Nam habitus
philosophi non equiualeat speciei / iste autē Hē-
rici (ut ais) equiualeat / non ergo eodem de ha-
bitu uterq; loquitur. Taceo errorem illum quo
relationem de essentia absoluti abstruere uidet /
Contra certo Augustini celebratam sententiam
qua dicitur Omne quod relatiue dicitur / est ali-
quid preter illam relationem: Quo pacto etiam
habitus qui est qualitas / includeret essentialiter
relationem: Idem enim esset in diuersis generi-
bus: Quo etiam modo defensabit lapidem esse
ipso habitu priorē essentialiter: qui in nullo ge-
nere causę illum respicit: Et tamen oportet lapi-
dem priorē essentialiter ipso habitu ponē. Si
enim relatio (ut de essentia habitus / erit prior il-
lo: Quo uero prior est relatio / eo & terminus re-
lationis. Et ita lapis erit essentialiter illo habitu

prior: Immo & omne quod ipso intelligit ange-
lus: Pręterea qua ratione negauit species a nobis
eadem ego negabo habitus ab angelis. Dicit enī
ipse Iccirco species non posse obiectorum esse si-
militudines eo q; sunt formę quędam intellec-
tum pficientes: Ac si apertius diceret: Nulla for-
ma intellectu perficiens potest esse imago rei sci-
bilis. Et tu sub assumme: Sed habitus quos tu ī
angelis ponis sunt eiusmodi: Et conclude con-
tra eum: Quare non erunt (ut opinaris) rerum
scibilium imagines: Et ita non resplendent ī
ipsis cuncta (immo ne ulla quide;) scibilia. De
inde Si habitum illum eiusdem rationis cum no-
stro posuisset quod uidetur innuere / Tunc eti-
am in nostro habitu scibilia relucere / Et ita
non oporteret eum ad phantasmata conuerti:
quom in talibus habitibus essent sibi res suffici-
enter presentes. **MENTIVS.** Diceret Iccirco
nostrum ad phantasmata conuerti intellectum
quia a sensibus dependet: non autem angelicum
quia sensu caret. Aut quia nostri habitus min⁹
sunt rebus connexi: quia non respiciunt eas secū-
dum essentiam: illi autē essentialiter ad ipsas re-
feruntur. **GEORGEVS.** Contra Frustra con-
uerteretur ad phantasmata ut obiectum ibi relu-
cens inspicat: si illud in habitu sibi sufficienter
presens intueretur. ¶ Neq; possunt habitus no-
stri minus a rebus dependere quom ab ipsis sint
rebus causati & mente impressi. Si quoq; nostri
& illi sunt dissimiles Igitur inducit philosophū
ab re dē habitu loquentem: De alio enim habitu
philosophus / de alio uero loquitur ipse. ¶ Prę-
terea contra illaz particulam qua dicit omne in-
telligibile creatum esse angelo presens per eius-
modi habitum creatum & nullo alio modo sibi
posse fieri presens arguo ducendo ad apertum
inconueniens: Sequeretur certo illam intellec-
tualitatem longe uiliorem atque inferiorem es-
se hac nostra: Si namque supernus artifex nu-
dos eorum intellectus condidisset (Hoc autem
fieri potuisset) (Accidunt enim eis tales ha-

git: nisi limpidius & exactius agnoscat. Tanti
nāque est Nobile siue regale Britannicum quāti
plures aurei Italici. Et tantūdem; Pauli secundi
pontificis maximi (in cuius creationis initio itra
ui dulcem & magnam Italiam adolescentulus /
ingenio non paruo & aspectu spotius uenusto q̄
grau) ingens aureus / quanti triginta comunes.
Neque ditior est hic uno q̄ ille multis. ¶ Quod
etā dicunt Deum essentia sua unica cuncta p̄spi
cere / passim non solet concedi. Alia enim ratione
inquit Augustinus doctor egregius / cuius hoc
anno festa hymbrium & fulminum plena cele
brauimus post lungam nāque siccitate; adduxit
pluuias que tamen salubres ipso peccatore acce
dente) conditus est homo alia bos alia equus / Et
plerique ideas ex natura rei indiuiua essentia di
stingui putant. Esto tamen quo diuina natura
unica sit ratio cognoscendi infinita; non sequit̄
ut angeli ei propinquiores paucioribus specie
bus agnoscant. si una species pluriū esse nō possit
Immo potius sequeretur angelos sua essentia plu
ra & pauciora cognoscere. Sicut enim Deus infi
nita / Ita superiores plura sua essentia & inferior
res pauciora intelligere concluderentur. Soluta
prima ratione Scotus respondet obscure ad exem
plum Thomę quod nos quidem induximus ipse
uero non induxit / dicens. Si uelotior intellectus
hūanus & tardior / totidem speciebus intelligat /
quo pacto unus ex paucis multa capiet nisi quia
eisdem unus acutius & limpidius inspicit / citius
componit & facilius discurrit; Hoc igitur nō pro
uenit expauitate aut pluritate specierum; sed ex
maiori limpiditate & uelocitate. Quare exemplū
illud potius est contra opinantem q̄ pro opinio
ne. Respōdet quoque ad auctoritatē libri de cau
sis quam Thomas ponit ipse pretermisit. Et ui
detur eam contemnere / Que tamen simul cū illa
Dionysii ē soluta. CHRO. Gratissima ista erūt
doctrinę Scoti insudantibus obscurior nāque in
arduis est; & codices incorrecti. MENTIVS.
Neque Thomę sectatores ab orrebunt. BENI.
Ad rationem alibi additam. Concedimus specie
susceptam proportionem habere ad subiectum
suscipiens & ea de re aliā speciem ponimus i sen

su. Aliam forsan ifantasia; Aliam omnino i ipō
itellectu. Hęc enim abstrahit omnimode ab uni
uersis conditionibus materialibus (ut aiunt phi
losophi) Sed negamus ipsam speciem uniuersa
lius aut particularius representare gratia subiecti
in quo est / Nam si species intellectualis esset in
sensu uel quouis alio subiecto semper ex sui na
tura; esset eiusdem representatiua; Sicut species
nostri intellectus si reponantur i angelico & spe
cies angeli inferioris si ponantur in superiori ex
eo solum non euadunt pluriū representatiue sed
eorum dicitur neque igitur intensius eiusdem /
neque extensius plurium erunt representatiue si
sint eiusdem rōnis. Quamuis ergo fantasma ubi
cūque poneretur eodem modo representaret quia
natura sua non mutatur exmutatione subiecti ut
supponimus / tamen secundum condiciones spe
cierum receptarum dantur eis subiecta / materia
lia quidem materialibus / In materialia imateria
libus. Et quēadmodum nulla essentia species re
cipiens / est perfecte continens omnem aliā essen
tiam aut plurimas / ita neque species suscepta po
test esse ratio pfecte representandi omnia aut plu
rima. CHRO. Videtur falsum ut species aut
essentię angelorum superiorum sint magis a ma
teria separatę / Nam ex eo uideretur angelos i fe
riores imo & superiores (quis minus) materiales
esse. BENI. Omnes materię expertes ponimus /
non tamen potentię: Ex actū nāque & potentia
omnis creatura cōstat. Quo tamē superiores sūt
eo actui primo propinquiores & a potētia remo
tiores. Vnde primus angelus nil potentię secun
dum rationem entis finiti includit; sed est purus
actus creatus ita ut nil eo pfectionis creatę desit
secundum naturā. Solū ratione qua ens est caret
infinita perfectione. Magis ergo superiores dicit̄
tur a materia separati; quia magis a potētia remo
ti. GEORGEVS. Species quoque superiorum
actualiores uidentur speciebus inferiorum & ita
non eiusdem sed alterius rationis. Concedā ergo
& ipse q̄ si species angeli inferioris ponatur in su
periori idem eodēque modo representabit. Ratio
autem illa i superioribus alterius rationis (spēs col
locat que sint plurium representatiue. Non duz

etiã teneatur alia uia ut ex cognoscente & cogni-
to gignatur noticia ueluti / Scotus tenet / adhuc
erit res difficile cognitu / Nam res non per se /
sed per speciem & similitudinem cognitionem
comproducit: Non ergo angelus poterit se co-
gnoscere / propria essentiam talem operationem
neque causante / neque concusante / Sed audia-
mus. **BENIGNVS.** Thomas certo ita rem
hãc nobis declarat. Differt uel in eo actio transi-
ens ab actione immanente / prior namq; transit
in obiectum ab agente ipso diuisum & separa-
tum / ut calefactio in lignum & ratio in terram.
Posterior autem actio, nequit procedere neque
produci nisi obiectum sit iam unitum agenti.
Sicut ad hoc ut sensus actu sentiat necesse est ip-
sum sensibile uniri sensui per speciem sensibile.
Quemadmodum enim calor est principium for-
male calefactionis in ipso igne ita similitudo rei
quę uidetur est principium formale uisionis / hoc
est informans uisum uel oculum aut instrumen-
tum tale, est principium uisionis illa similitudo
coloris uel lucis. Neq; hic quando. S. angelus se
ipsum intelligit / est opus intellectum aliud pri-
us recipere ab obiecto scilicet ab essetia sicut ui-
sus recipit similitudinem coloris antequam uide-
at colorem / Talis namq; susceptio prior / soluz
in uirtute cognitiua quę est in potetia ad cogno-
scendum requiritur qualis est in homine non a-
utem in ea quę semper est in actu cognoscendi /
qualis uirtus est in angelo / homo enim nequit
cognoscere / nisi de potentia reducatur per im-
pressionem speciei ad actum: Angelus autem q
semper essentiam suam & species aliarum rerum
habet actu / potest cognoscere absque ulla im-
mutatione aut successione preuia: Non enim est
de ratione cognoscetis in comuni immutari & su-
scipere: sed solum de ratione cognoscentis illius
qui quandoq; est in actu / quandoq; in poten-
tia. Neque cognoscentem oportet semp pformã
inherentem cognoscere / non enim minus calor

subsistens in se / calefaceret q̄ alteri inherens /
Nil ergo obstat: quia angelus per suam es-
sentiam subsistentem possit se intelligere / sicut
si illius species sibi inhereret / sed forsan & per-
fectius. Est enim essentia illius / actus primo in-
telligibilis nullo alio adiuncto. **GOTIVS.**
Contra opinionem arguo: Tribuit enim totam
rationem operationis obiecto unito / Et intelle-
ctum ponit in potentia essentiali / hoc est nihil
penitus ex se habentem actiuitatis respectu ope-
rationis immanentis: Et arguo sic Omnis causa
alicuius operationis immanentis oportet ut uel
ipsa ex sui natura / & propria actiuitate: uel per
formam aliquam constituatur in actu ut fiat pri-
cipium talis actionis: Sed intellectus angeli se-
cundum illam opinionem non est ipse ex sui na-
tura aut propria actiuitate operationis immanẽ-
tis principium / neque respectu illius (qua co-
gnoscit seipsum) constituitur in actu per aliquã
formam / ut fiat talis cognitionis productiuus:
Quia essentia angeli quę est forma subsistens /
quom non informet ipsius intellectum / neque
illi ullam formam seu speciem de se tribuit / nõ
constituit eum in actu primo neq; ullam actiui-
tatem prestat. Igitur intellectus non potest esse
causa seu principium actionis immanentis / Ma-
ior illa declaratur: Actio immanens est in agen-
te: Aut quia eam illa potentia ex se producit: q̄
& suscipit: Aut quia uirtus susceptiua producit
illum actum non ex se sed per formam aliquam
sibi inherentem qua talis uirtus redditur produ-
ctiua: sicut aqua calore sibi inherente calefacit:
Sensus ergo illius maioris est Omnem uirtutem
productiuam operationis immanentis oportere
autem ipsam ex se / aut per formam inherentem
producere: Secus operatio illa non erit imanens
Et quia intellectus angeli quom seipsum intelli-
git neutro modo est principium sue cognitionis
Iccirco talis cognitio non erit immanens: Non
enim sufficit ad hoc ut actio sit immanens pre-